

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного приватного, комерційного та цивільного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ОБ'ЄКТ, СТВОРЕНИЙ
ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ**

Студентки 2 курсу 8м групи
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації «Цивільне
право і процес»

Жураковська Богдана
Миколаївна

Науковий керівник, к.ю.н.,
доц.

Мазаракі Наталія
Анатоліївна

Гарант освітньої програми,
д.ю.н.

Примак Володимир
Дмитрович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛУЖБОВОГО ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	
1.1. Підстави, при наявності яких результат інтелектуальної, творчої діяльності визнається службовим об'єктом права інтелектуальної власності.....	7
1.2. Суб'єкти прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності.....	18
1.3. Здійснення прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності.....	28
РОЗДІЛ ІІ. ЗАХИСТ ПРАВ НА СЛУЖБОВИЙ ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	
2.1. Форми та функції захисту прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності.....	34
2.2. Проблемні аспекти охорони та захисту прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності.....	39
РОЗДІЛ ІІІ. ДОГОВІР ПРО ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	
3.1. Поняття та значення договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності.....	54
3.2. Істотні умови договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності.....	66
3.3. Відповідальність сторін за невиконання (неналежне виконання) умов договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності.....	74
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85

ВСТУП

Актуальність теми. Одним із найважливіших напрямків стратегії інтеграції України до Європейського Союзу та світового співтовариства в цілому є вдосконалення національної системи захисту прав інтелектуальної власності взагалі та авторських прав, зокрема. В умовах зростання ролі творчої діяльності та об'єкти інтелектуальної власності важливе значення має їх належне правове регулювання та захист прав творців на результати своєї творчої діяльності.

Інтелектуальна власність, особливо у службовій сфері є дуже важливим питанням, у зв'язку із чим держава має належним чином організувати та сприяти розвитку вказаних правовідносин. Службові об'єкти права інтелектуальної власності є невід'ємною складовою функціонування державної та приватної сфери економіки. Створення об'єктів інтелектуальної власності є вагомим поштовхом розвитку держави в цілому, та слугує вагомим внеском для економіки.

На даний момент існують дуже багато підприємств, установ, організацій, які використовують результати інтелектуальної власності своїх працівників, у зв'язку із чим існує необхідність у розвитку даної сфери.

Актуальність зумовлена дослідженням службових об'єктів права інтелектуальної власності. Детальним вивчення підстав є визначення об'єктів інтелектуальної власності як службовими, аналіз суб'єктів права інтелектуальної власності, договірні відносини з природу службового об'єкта права інтелектуальної власності.

Існують проблеми, пов'язані з розподілом прав на службові об'єкти, виникають у зв'язку з протилежними підходами цивільного та трудового права. Для цивільного права головне — результат (створений службовий об'єкт), а у центрі уваги трудового права перебуває власне процес створення об'єктів права інтелектуальної власності за завданням або за дорученням роботодавця.

Проблемам, пов'язаним з теоретичними та практичними питаннями підстав визначення, сутності службових об'єктів права інтелектуальної власності, договірні відносини суб'єктів щодо службових об'єктів права інтелектуальної власності в науковій літературі, присвячено чимало праць, зокрема, Апопій В.,

Васильців Т., Єременко В., Закорецька Л., Зайковська О., Ільчук О., Іншин М., Лупак, О., Піхурець О., Рязанова Н., Синельникова В., Усольцева С., Ярошевська Т. та інших.

Наукові розробки вказаних авторів включали в себе загальні питання або суто окремі проблеми правового регулювання відносини суб'єктів щодо службових об'єктів права інтелектуальної власності.

Метою даної роботи є дослідження полягає у вивченні та удосконаленні законодавчих положень та особливостей правового статусу службового об'єкта права інтелектуальної власності.

Мета дослідження обумовила вирішення таких **завдань**:

- аналіз підстав при наявності яких результат інтелектуальної, творчої діяльності визнається службовим об'єктом права інтелектуальної власності;
- дослідити правовий статус суб'єктів права на службовий об'єкт інтелектуальної власності;
- визначити порядок здійснення прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності;
- провести аналіз щодо порядку захисту права на службовий об'єкт інтелектуальної власності;
- визначити поняття та значення договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності;
- провести аналіз суттєвих умов договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності;
- дослідити відповідальність сторін за невиконання (неналежне виконання) умов договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності.

Об'єктом дослідження є відносини, які виникають у процесі створення службового об'єкта права інтелектуальної власності.

Предметом дослідження є права інтелектуальної власності на об'єкт, створений при виконанні службових обов'язків.

Методи дослідження. Методологію даної роботи становлять фундаментальні дослідні принципи й засади наукового дослідження – принципи

об'єктивності, історизму, причинності та світоглядного плюралізму. Для виконання завдань дослідження використано як традиційні юридичні, так і сучасні конкретно-соціологічні методи, серед них порівняльний метод, метод аналізу документів, метод експертних оцінок тощо.

Методологія дослідної роботи ґрунтується на принципах єдності теорії та практики, дотримання об'єктивності щодо емпіричного вивчення предметів і явищ. Зокрема, порівняльно-правовий метод дослідження використовувався при дослідженні та аналізі норм чинного адміністративного та кримінального законодавства, практики правового захисту особи в Україні та за кордоном; соціологічний – у процесі збору та накопичення наукової інформації про об'єкт і предмет дослідження; системно-структурний – у ході аналізу організаційних і тактичних основ діяльності компетентних суб'єктів у сфері захисту особи від насильства в сім'ї; логіко-юридичний – для розробки науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства та відомчих нормативних актів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дана робота є комплексним дослідженням проблем, що виникають при створенні службового об'єкту права інтелектуальної власності під час виконання службових обов'язків, а також включає в себе висновки та пропозиції змін до чинного законодавства України з цього питання.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть використовуватись у подальших теоретичних дослідженнях, вивченні та удосконаленні законодавчих положень і особливостей правового статусу службового об'єкта права інтелектуальної власності., в навчальному процесі – при підготовці лекційних курсів у навчальних закладах з дисциплін цивільного, господарського, договірної та іншого права, а також у практичній діяльності – для правильного застосування матеріальних та процесуальних норм права.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у науковій статті «Відмінність оспорюваних та нікчемних правочинів», що опублікована у

збірнику «Правове забезпечення підприємницької діяльності» Частина 2. – К.: Київ. нац. торг-економ. ун-т. – 2018. – с. 7-12.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що поділяються на вісім підрозділів, які цілісно охоплюють та розкривають дану тему, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 95 сторінок. Список використаних джерел складає 100 найменувань.

РОЗДІЛ І

ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА СЛУЖБОВОГО ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Підстави при наявності яких результат інтелектуальної, творчої діяльності визнається службовим об'єктом права інтелектуальної власності

Об'єкт права інтелектуальної власності створюється внаслідок творчої, інтелектуальної діяльності, які, у свою чергу, мають відрізнятися за способом їх вираження в об'єктивній формі, призначенням, можливими способами їх використання, розповсюдження тощо. Велика кількість об'єктів інтелектуальної власності обумовлюється розробленими та закріпленими на законодавчому рівні спеціальними умовами їх правової охорони. В тому числі відрізняються й підстави та умови набуття прав на окремі категорії об'єктів інтелектуальної власності.

Стаття 11 Цивільного кодексу України (ЦК України) [4] однією із підстав виникнення цивільних прав і обов'язків є створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Одним із ключових положень книги IV Цивільного кодексу України є спроба більш ретельно врегулювати відносини щодо виникнення та використання прав на об'єкт, створеного у зв'язку з виконанням трудового договору й убезпечити автора від можливих утисків з боку роботодавця. Службовий об'єкт (ст.429 ЦК України) займає особливе місце серед об'єктів права інтелектуальної власності, але творці книги IV ЦК України приділили йому неналежну увагу. Особливо це стосується порядку набуття виключного майнового права на службовий об'єкт та яким договором необхідно регулювати питання належності майнових прав на службовий об'єкт трудовим або цивільно-правовим. Правильне визначення підстав виникнення цивільних прав та обов'язків у галузі інтелектуальної власності має важливе не лише теоретичне, а й практичне

значення, так як є важливою передумовою можливості реалізації конституційного права на результати інтелектуальної творчої діяльності

Створення об'єктів права інтелектуальної власності розглядається як первинна підстава виникнення прав та обов'язків. При цьому, враховуючи, що об'єкт права інтелектуальної власності може бути створено виключно фізичною особою, у наукових дослідженнях зазначається, що створення твору має розглядатись як підстава виникнення цивільних прав та обов'язків саме у творця.

Підстави при наявності яких результат інтелектуальної, творчої діяльності визнається службовим об'єктом права інтелектуальної власності присвячені наукові роботи фахівців різних галузей права, зокрема: О.В. Басай, В.С. Дроб'язко, О.В. Жилінкової, О.М. Мельник, О.П. Сергеева, О.О. Підпригори, О.О. Рузакової, О.І. Харитоновой С.О. Харитонova, Р.Б. Шишки.

В теорії дуже часто зустрічається питання чи може юридична або фізична особа, де або у якої автор (працівник) працює стати суб'єктом первісного права на результат інтелектуальної, творчої діяльності і набути права на службовий об'єкт через власні дії, не пов'язуючи таке майнове право із набуттям від інших осіб.

Щоб об'єкт інтелектуальної власності визнавався службовим, необхідним є дотримання наступних вимог:

1. Створення службового об'єкта інтелектуальної власності має входити до трудових обов'язків творця-працівника підприємства, визначених письмовим трудовим договором (контрактом) та/або посадовою інструкцією чи створення службового об'єкта інтелектуальної власності має здійснюватися на основі виданого роботодавцем у письмовій формі службового завдання.

При цьому, як слушно зазначає В. Березанська, власне факт прийняття на роботу працівника й укладення з ним типового трудового договору не є достатнім для того, щоби роботодавець отримав усі або частину майнових прав інтелектуальної власності на твори, які створюватимуться працівником під час виконання службових обов'язків. Роботодавець може набути права інтелектуальної власності лише на ті службові твори, на виконання яких працівником було отримано службове завдання чи які були чітко зазначені в укладеному трудовому договорі [43]. Зазначимо, що поставлені працівникові

завдання мають документально оформлюватися роботодавцем. Це необхідно для підтвердження факту виконання саме службового завдання в подальшому, при виникненні суперечки між сторонами трудового договору щодо службового статусу об'єкта інтелектуальної власності. Хоча чинне законодавство України не встановлює поняття службового завдання та вимог щодо його оформлення, практикою вироблений такий підхід: роботодавцем видається наказ (розпорядження) про створення працівником певного об'єкта інтелектуальної власності, додатком до якого є службове завдання, де зазначається характеристика майбутнього об'єкта та критерії, яким він повинен відповідати, а також строки виконання завдання.

Для визначеності майбутніх відносин із працівником, функціональні обов'язки якого припускають створення чи можливість створення службового об'єкта інтелектуальної власності (інженер-конструктор, викладач, журналіст тощо) трудові договори доцільно укладати в письмовій формі, чітко зазначаючи, що всі майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, створений у процесі виконання працівником трудових обов'язків, належатимуть роботодавцю, а працівнику при цьому за окремою домовленістю буде виплачена винагорода.

2. Службовими можуть бути визнані лише ті об'єкти інтелектуальної власності, які створені працівником у зв'язку з виконанням ним саме трудових обов'язків. Ті дії, що виходять за межі трудового договору, виходять і за сферу дії трудового права, а отже, і створені в такий спосіб ті об'єкти інтелектуальної власності не є службовими. Так, якщо працівник створює ті об'єкти інтелектуальної власності поза робочим місцем, визначеним роботодавцем, та/чи поза встановленими трудовим законодавством і правилами внутрішнього трудового розпорядку межами робочого часу (після закінчення робочого дня чи зміни, у вихідні, святкові та неробочі дні, у відпустці тощо), роботодавець не може претендувати на автоматичне отримання майнових прав на такі об'єкти. Виняток становлять випадки, коли такі дії вчинені за згодою або за прямою вказівкою роботодавця й у цьому разі мова вже йтиметься про службове завдання.

В. Соловійова зазначає, що «...закріплення у спеціальних законах про окремі види об'єктів права інтелектуальної власності переліку умов, необхідних для

класифікації їх як службових обмежує можливість визнання усіх без винятку усіх об'єктів права інтелектуальної власності, які можуть створюватись працівником унаслідок виконання трудового договору та дозволяє класифікувати як «службові» лише ті об'єкти права інтелектуальної власності, які створюються не просто як наслідок виконання трудового договору, а внаслідок виконання службових обов'язків за трудовим договором чи доручення роботодавця» [85]. Ця позиція має право на існування, якщо взяти до уваги норму ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» що створення службового винаходу (корисної моделі) працівником з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва, а також обладнання роботодавця [9]. Зі змісту вказаної норми не зовсім зрозуміло, чи всі чотири елементи мають бути наявними для встановлення статусу службового винаходу (корисної моделі), чи достатньо будь-якого одного з перерахованих.

Доведення причинно-наслідкового зв'язку між використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва та створенням об'єкта права інтелектуальної власності вкрай непросте завдання. Виняток становить факт використання обладнання роботодавця. Він є очевидним за умови створення об'єкта працівником на своєму робочому місці. Що ж до виробничих знань, досвіду, секретів виробництва, то їх доведення вимагатиме певних зусиль. Так, якщо підприємство теперішнього роботодавця не є першим записом у трудовій книжці працівника і раніше він працював за спеціальністю, то досвіду й виробничих знань він міг набути не лише в цього роботодавця. Працівникові достатньо буде вказати інші робочі місця, а от роботодавцю потрібно буде доводити, який саме досвід, які виробничі знання отримав працівник у нього та використав при створенні службового об'єкту інтелектуальної власності. Володіння секретами виробництва також потрібно доводити. Перед початком роботи з конфіденційною інформацією працівник має бути ознайомлений у письмовій формі. Це має бути окремий документ з переліком секретних на певному підприємстві відомостей, а саме: будь-яких і всіх ідей, удосконалень, винаходів, методологій, робіт та інші інновацій будь-якого характеру, що були винайдені, вигадані, розроблені, здійснені чи втілені роботодавцем, який їх

повідомляє працівників. Це інформація, що є секретною в тому розумінні, що вона в цілому або в певній формі та сукупності її складових не є відомою та легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності.

Існує думка, що умовами визнання об'єктів інтелектуальної власності службовими є також такі: для забезпечення можливості роботодавця розпоряджатися службовим об'єктом інтелектуальної власності у договорі між працівником і роботодавцем має бути передбачено, що всі виключні майнові права на твори, створені працівником у порядку виконання ним службових обов'язків, переходять до роботодавця, а моментом передачі прав є передача матеріального носія, на якому зафіксований твір, з одночасним підписанням акту прийому-передачі прав на твір; за створення службових ОПІВ працівнику повинна виплачуватися винагорода [65]. Та ці аспекти, на наш погляд, є не умовами визнання об'єкта права інтелектуальної власності службовими, а юридичними наслідками такого його статусу для роботодавця та працівника.

Поняття «службові об'єкти інтелектуальної власності» має охоплювати всі об'єкти, створені працівником при виконанні трудових обов'язків (трудового договору), а правовим наслідком саме такого статусу є розподіл майнових прав між сторонами трудового договору — роботодавцем і працівником.

Визначаючи поняття «службовий об'єкт інтелектуальної власності» слід зважати на такі загальні для всіх об'єктів інтелектуальної власності ознаки, як творчий характер, відповідність вимогам закону та об'єктивований вираз [93, с. 334; 41, с. 473].

О.П. Зайковська, Л.П. Амелічева вважають, що серед всіх об'єктів інтелектуальної власності службові виокремлюються на підставі того, що:

- 1) вони створюються спеціальним суб'єктом — працівником, який працює на підприємстві, установі, організації;
- 2) їх створення входить до трудових обов'язків творця-працівника, визначених трудовим договором та (або) посадовою інструкцією [76, с. 343];

3) за загальним правилом створюються у робочий час, на робочому місці [69, с. 59-60];

4) право на використання таких об'єктів, право дозволяти або забороняти їх використання, право на захист від неправомірного та інших посягань належать не тільки творцю, а і його роботодавцю.

На основі наведених вище ознак службові об'єкти інтелектуальної власності можна визначити як об'єктивовані результат інтелектуальної, творчої діяльності, що створюється працівником у зв'язку з виконанням трудових обов'язків, передбачених трудовим договором.

На відміну від Австрії в Україні законодавець ще не визначився із такими поняттями як «службовий винахід» та «службовий твір». Службовий винахід (твір) створюється інтелектуальною творчою працею фізичної особи (працівника), який на умовах, зазначених у договорі, здійснює для іншої сторони (роботодавця) діяльність, інтереси якої перебувають у сфері діяльності роботодавця. Слід зазначити, що до прийняття ЦК України ці запозичені із зарубіжного законодавства конструкції вимагали додаткової аргументації щодо створення механізму співвідношення цивільно-правових відносин. Виходячи із ч. 1 ст. 429 ЦК України, розтлумачення і буде полягати у тому, що результат інтелектуальної, творчої діяльності безпосередньо повинен бути пов'язаний із виконанням трудових обов'язків працівника. А це, безумовно, є трудовим правом. До таких парадоксальних висновків тяжіє національна система права, але вони зовсім не властиві континентальному праву. Із зазначеної статті ЦК застосовувати вказані випадки неможливо.

Ознаки службових об'єктів права інтелектуальної власності сформульовані досить неоднозначно, за допомогою використання термінології, відомої законодавству радянського періоду, але відсутньої в законодавстві України. Подібне становище ускладнює практику застосування відповідних норм, сприяє зловживанням, як з боку роботодавців, так і авторів службових об'єктів права інтелектуальної власності, відносно необґрунтованого набуття виключних прав на них.

Поняття «службові об'єкти права інтелектуальної власності» широко застосовується в чинному законодавстві України. Службовим об'єктом права інтелектуальної власності можуть бути авторські твори, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, селекційні досягнення, компонування інтегральних мікросхем, які створюються особами під час виконання трудових обов'язків. Поняття «службовий твір» чи «службовий об'єкти права інтелектуальної власності» чинний ЦК України (ст. 429) не розкриває, а містить лише приблизний перелік умов, яким повинен відповідати службовий твір. По-перше, «службовий твір» чи «службовий об'єкти права інтелектуальної власності» повинен бути створений протягом у певний період часу, в межах терміну дії трудового договору. По-друге, створення «службового твору» чи «службового об'єкта права інтелектуальної власності» повинно бути пов'язано із виконанням трудових функцій (трудових обов'язків) працівника, які передбачено у трудовому договорі. Відповідно до ст.16 Закону України «Про авторське право і суміжні права», до службових об'єктів авторського права віднесено твори, що створюються автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем[6].

Отже, твір є службовим при наявності наступних умов:

- твір має створюватися під час виконання службових обов'язків;
- твір має створюватися на підставі службового завдання;
- твір має створюватися відповідно до трудового договору (контракту).

Слід зазначити, що дотепер у законодавстві не конкретизоване поняття «службове завдання», не встановлені вимоги до оформлення службового завдання щодо створення твору. На практиці службове завдання оформляється у вигляді наказу або окремою службовою запискою.

У наукових дослідженнях інституту службових об'єктів (творів) відзначалося, що віднесення об'єкта до службових пов'язане з наявністю двох умов [37, с.10-11]. В.А. Дозорцев вважає, що підставою переходу прав на службові об'єкти до роботодавця є наявність умов, до яких відносить службові (трудові) обов'язки й завдання роботодавця. Службові (трудові) обов'язки є лише умова, при якій починає «працювати» справжня підстава – службове завдання.

Трудові функції повинні мати тільки одне значення: завдання може бути надано лише в межах трудових функцій [54, с. 301]. У цьому з ним згодний Д.Ю. Шестаков: робота, написана в службовий час, не входить у трудові обов'язки, і вона не буде службовою, оскільки відносно неї не було службового завдання [95, с. 204].

Під творчою діяльністю мається на увазі будь-яка розумова діяльність, що створює якісно новий інтелектуальний продукт [66, с. 165].

Твір може вважатися створеним у порядку виконання службового завдання, коли змістом такого завдання є саме створення твору. Це може бути підтверджено трудовим договором, яким встановлено службові обов'язки працівника, у тому числі і його обов'язок створювати твір, посадовими інструкціями й іншими документами роботодавця, які доповнюють умови трудового договору. Загальновизнано, що службові обов'язки можуть виникати тільки при наявності трудових відносин, у межах трудового договору (контракту). Безсумнівно, що в цьому випадку відносини між автором і роботодавцем повинні повністю відповідати вимогам трудового законодавства. Обов'язок автора створювати твір повинен бути службовий, тобто цей обов'язок повинен бути прямо зазначений у положеннях або посадових інструкціях, що діють в організації. Із цими положеннями або посадовими інструкціями автор-працівник має бути ознайомлений при укладенні трудового договору (контракту). Чи роботодавець повинен дати конкретне завдання авторові на створення певного твору.

Але як бути в тому випадку, коли твір створено працівником, трудові відносини з яким не були оформлені належним чином. Чи створення твору не є одним із складових службових обов'язків, службового завдання або трудового договору (контракту). Також можливі випадки, коли твір створюється з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва, обладнання, матеріальних і фінансових засобів роботодавця. Врегулювання зазначених випадків взагалі відсутнє у чинному законодавстві.

У вітчизняній правовій літературі неодноразово висловлювалися пропозиції про вдосконалювання інституту службових об'єктів (творів). Наприклад, В.І. Єременко вважає, що об'єкт може бути визнано службовим, якщо доведено, що

працівником було використано досвід, виробничі знання, обладнання роботодавця [55, С. 7-10]. Пропонується зобов'язати працівника повідомляти роботодавця про всі створені службові об'єкти (твори) й встановити відповідальність за невиконання цього обов'язку [92, С. 109-110]. Крім того, В.І. Єременко й С.В. Усольцева вважають, що доцільно визнавати службовими й такі об'єкти, які створені працівником протягом одного року після припинення трудових відносин з роботодавцем. Дійсно створення твору на основі досвіду, знань, секретів виробництва, обладнання, матеріальних і фінансових засобів роботодавця переводить його в число службових винаходів. З даною пропозицією частково можна погодитися, якщо у роботодавця будуть докази, що він сприяв розвитку працівника – збагачення його знань і вмінь. Після припинення трудових відносин працівник зобов'язаний повідомити роботодавця про такий твір.

Отже, можна визначити низку ознак, при наявності яких твір може бути визнано службовим. Зокрема, такими основними умовами є:

- твір було створено у зв'язку із виконанням обов'язків за трудовим договором (контрактом);
- твір було створено у зв'язку із виконанням службових обов'язків;
- твір було створено за окремим дорученням роботодавця;
- твір було створено з використанням досвіду, знань, секретів виробництва, обладнання, матеріальних і фінансових засобів роботодавця.

Так, основною підставою визнання об'єктів службовими є наявність трудового договору, закріплених у ньому трудових обов'язків працівника щодо створення об'єктів інтелектуальної власності. Крім того, при створенні службових об'єктів права інтелектуальної власності працівник підлягає правилам внутрішнього трудового розпорядку, він виконує свої трудові обов'язки на робочому місці, у робочий час, повинен дотримуватися вимог охорони праці, трудової дисципліни, на нього розповсюджуються всі пільги та гарантії, передбачені трудовим законодавством та колективним договором. Організація виробничого процесу, забезпечення обладнанням, матеріалами покладається на

роботодавця. Роботодавець здійснює оплату праці, встановлює додаткову винагороду для працівника, який є творцем об'єкта права інтелектуальної власності. Важливим також є те, що стосовно службових об'єктів права інтелектуальної власності у центрі уваги знаходиться саме процес їх створення, а не результат, що характерно для трудових відносин. У даному разі основним є закріплення за працівником обов'язку зі створення об'єктів права інтелектуальної власності, процес виконання ним цих обов'язків, який незалежно від результату підлягає оплаті.

О. П. Зайковська, Л. П. Амелічева вважають, що КЗпП України необхідно доповнити новою главою «Службові об'єкти інтелектуальної власності». Таку ж главу слід передбачити і у проекті Трудового кодексу України. У нормах даної глави слід закріпити визначення поняття «службовий об'єкт інтелектуальної власності», визнати належність майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт за роботодавцем, встановити додаткові гарантії для працівників, які є творцями службових об'єктів інтелектуальної власності, а також закріпити заходи державного примусу за порушення даних норм [58].

Підставою виникнення майнових прав інтелектуальної власності у роботодавця – юридичної або фізичної особи-підприємця є тільки цивільно-трудовий договір. Винятком є перехід прав юридичної особи до правонаступників при припиненні діяльності юридичної особи та перехід прав від фізичної особи-підприємця у разі його смерті до спадкоємців. У цьому випадку трудовий договір є тільки презумпцією для укладання цивільно-правового договору як підстава для переходу цивільних прав та обов'язків до іншої особи та укладається він з автором – фізичною особою, яка є стороною трудового договору. При передачі ж майнових прав інтелектуальної власності автор (творець) як первинний суб'єкт права інтелектуальної власності на відповідний об'єкт виражає свою згоду на поступку прав роботодавцеві – іншій стороні. Таким чином, можна зробити висновок про те, що ст. 429 ЦК України носить диспозитивний характер.

Диспозитивний характер вищевказаної статті надає можливість сторонам на власний розсуд розподіляти майнові права інтелектуальної власності між собою шляхом укладання цивільного окремого договору. Якщо ж сторони не визначили

у цивільному договорі умови розподілу між собою майнових прав інтелектуальної власності, то у даному випадку вступатиме в дію вимога, що право власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить працівникові та роботодавцеві спільно. Отже, якщо в договорі між роботодавцем та працівником не передбачено іншого розподілу майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності, то вони наділяються однаковими правами як на отримання охоронного документа, наприклад патенту, так і на його використання. Для винаходу, патент на який належить кільком особам, характерний порядок здійснення спільного майнового права інтелектуальної власності буде залежати від його особливостей. Наприклад, згідно із Законом України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» у разі відсутності між сторонами угоди кожен із суб'єктів спільного права інтелектуальної власності на власний розсуд може використати винахід. І тільки на акт розпорядження правами необхідна згода іншого володільця патенту.

Удосконалений правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівником при виконанні ним трудових обов'язків, заснований на пропозиціях автора даної статті, на наш погляд, збалансує інтереси працівників та роботодавців, буде сприяти зацікавленості обох сторін в інтелектуальній, творчій діяльності.

Отже, у якості висновку зазначимо, що єдиною підставою виникнення первісного права інтелектуальної власності на службовий об'єкт варто визнати створення результату інтелектуальної, творчої діяльності, а не укладення трудового договору. Вважаємо, що положення щодо правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків, мають бути закріплені у трудовому законодавстві, оскільки відносини, що виникають у процесі створення даних об'єктів тісно пов'язані з трудовими, у зв'язку із цим необхідно доповнити Кодекс законів про працю України новою главою «Службові об'єкти права інтелектуальної власності» та проект Трудового кодексу України, в якій передбачити підстави, коли об'єкт інтелектуальної власності можна вважати службовим, права та обов'язки роботодавця і працівника, у свою чергу це

слугуватиме дієвим захистом на законодавчому рівні працівника і в тому числі роботодавця.

1.2. Суб'єкти прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності

Законодавство України чітко й однозначно проголошують право власності на результати науково-технічної творчості. Проте проблема полягає у тому, хто має визнаватися суб'єктом права власності на творчий результат. В Україні, як і в більшості країн світу понад 80-90 відсотків власниками прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності стають роботодавці.

Якщо подивитись з іншого боку, то від 80 до 90 відсотків і навіть більше творці права власності на створені ними науково-технічні досягнення позбавляються власних прав. Отже, власниками об'єктів промислової власності за чинним законодавством України про промислову власність є лише від 10 до 20 відсотків творців.

Творці - фізичні особи (люди), які завдяки своєму інтелекту, праці, творчому натхненню створюють об'єкти права інтелектуальної власності, накопичують інтелектуальний капіталу переважній більшості майнових прав на створені ними інтелектуальні досягнення не мають. Відповідно до законодавства майнові права на створенні результату інтелектуальної, творчої діяльності виникають у роботодавців. Навряд чи таке ставлення держави в уособленні Закону належним чином стимулюватиме творчість.

Творці - працівники роботодавця можуть укладати з ним договір, у якому передбачити права й обов'язки сторін стосовно об'єкта права інтелектуальної власності, створеного у зв'язку з виконанням трудового договору чи виконання службового обов'язку. В такому договорі, зокрема, сторони могли б передбачити умову, за якою усі вигоди і витрати діляться між сторонами порівно. Щось подібне пропонує ЦК України. За таких умов у творця службового об'єкта права інтелектуальної власності була б певна заінтересованість активізації своєї творчої діяльності.

Одним із ключових нововведень ЦК України стала спроба більш ретельно розробити інститут «об'єкта, створеного у зв'язку з виконанням трудового договору» й урегулювати відносини автора (творця) та роботодавця.

Світовий досвід показує, що визнання за творцем права власності на створені ним об'єкти права інтелектуальної власності істотно підвищує рівень творчої активності як у кількісному значенні, так і якісному. Яскравим прикладом можуть бути США, за законодавством яких право власності визнається виключно за творцями.

Єдиним винятком із загального правила про визнання власником тільки творця може бути лише визнання власником (за певних умов) об'єктів права інтелектуальної власності держави. За чинним законодавством України про інтелектуальну власність держава Україна взагалі суб'єктом права інтелектуальної власності не визнається. Але ж така ситуація не відповідає ні загальним цивільно-правовим приписам, ні практиці. Адже держава може стати правонаступником власника будь-якого майна, у тому числі й інтелектуальної власності. Законодавство України про інтелектуальну власність допускає її спадкування, але держава як спадкоємиця не згадується. Але ж ніхто не позбавлений права заповісти свою інтелектуальну власність державі. Проте це не єдиний випадок, коли держава стає суб'єктом права інтелектуальної власності.

Держава може стати власником права інтелектуальної власності й у інших випадках, при чому у деяких з них вона зобов'язана стати власником об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, патентовласник з тих чи інших причин відмовляється від патенту на об'єкт права промислової власності. За чинним законодавством України про інтелектуальну власність в такому разі зазначений об'єкт стає нічийним, у нього немає власника. Його може використовувати будь-хто і без виплати винагороди, не зважаючи на цінність науково-технічного досягнення. Але ж це абсурд. На нашу думку, в такому разі суб'єктом права на об'єкт права промислової власності повинна бути саме держава.

Видається доцільним у законодавстві України про інтелектуальну власність більш чітко встановити: об'єкти права інтелектуальної власності, строк правової

охорони яких сплив, стають власністю держави, а не надбанням суспільства. Вище уже зазначалося, що суспільство взагалі не може бути суб'єктом права, держава може бути.

Винахідник – фізична особа, творчою працею якої створено об'єкт, який визнано винаходом. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» автором винаходу визнається особа, творчою працею якої він створений. Проте на сьогодні спірним залишається нез'ясованість у визначенні понять. Так, у вищезазначеній статті ЦК вживається поняття «винахідник», а не «автор винаходу». Зазначене питання потребує внесення термінологічних змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі».

О. А. Підпригора зазначав, що в теорії права прийнято вважати суб'єктом прав того, хто може мати права, того, хто може бути носієм права. Найбільш вдалим загальним визначенням, на його думку, є таке: «Суб'єкт права є людина або організація чи інше соціальне утворення, які законом наділені здатністю мати суб'єктивні права та нести юридичні обов'язки, і, отже, бути учасниками правовідносин». Таким чином, суб'єктом права може бути будь-яка людина (фізична особа) незалежно від громадянства, постійного місця проживання, роду занять та іншого особистого фактора. Суб'єктом права можуть бути і юридичні особи, у тому числі і держава. Немає значення і вік фізичної особи, носієм права може бути і щойно народжене немовля. Немає значення і психічний стан фізичної особи. О. Підпригора пропонує суб'єктів права інтелектуальної власності поділяти на дві групи. Передусім – це творці інтелектуальної власності. Творцями можуть бути тільки фізичні особи, творчою працею яких створено об'єкт права інтелектуальної власності. Другу групу становлять юридичні особи, які самі не створювали об'єкт, а стали суб'єктами цього права за законом чи договором [59, с. 42]. Немає значення і стан дієздатності особи. Малолітнім або недієздатним особам можуть належати немайнові права інтелектуальної власності. Майнові права на зазначений об'єкт від їх імені можуть здійснювати їх родичі або опікуни. Фізичні особи, дієздатність яких обмежена, можуть здійснювати свої майнові

права за згодою їх піклувальників. Винахіднику належить особисте немайнове право на винахід, і це право є невід'ємним та діє безстроково.

Враховуючи, об'єкт права інтелектуальної власності може бути створено виключно фізичною особою, то юридична або фізична особа, де або у якої творець працює не може стати суб'єктом первісного права на службовий об'єкт. Для виникнення такого первісного права потрібна творча, інтелектуальна, розумова діяльність фізичних осіб. Тому, як би не сприяв роботодавець створенні службового об'єкта, саме створення такого об'єкта є справою окремих фізичних осіб. Спочатку працівник, як творець створить даний службовий об'єкт, а потім майнове право може перейти до роботодавця.

До вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності належать фізичні чи юридичні особи, які набули права інтелектуальної власності на винахід за законом чи договором. Особливе місце в цьому питанні відводиться роботодавцю.

Діяльність роботодавця може бути виражена в діях його працівників або службовців, якщо вони відбуваються від імені роботодавця. Процес створення службового об'єкта, як процес творчий, не відбувається від імені роботодавця, навіть якщо він виконується у межах службових обов'язків. Творча діяльність будь-кого сама по собі не може привести до виникнення авторського права в роботодавця, хоча б всі працівники-автори діяли в межах службових обов'язків для нього. Отже, роботодавець може бути суб'єктом майнового права як правонаступник працівника-автора службового твору, тобто може бути суб'єктом похідного права інтелектуальної власності. Це похідне право інтелектуальної власності може виникнути в роботодавця на підставі спеціального цивільно-правового договору з автором або його правонаступниками.

Так, ст. 429 ЦК України дозволяє врегулювати взаємини по цьому питанню шляхом укладення договору. На жаль, законодавець не вказав, яким саме договором регулювати вищезазначені відносини, однак, проаналізувавши дану норму, можна зробити висновок про те, що таким договором може бути як трудовий, так і цивільно-правовий договір. Зрозуміло, що роботодавці, зацікавлені, щоб їх відносини з працівником-автором розглядалися як трудові

Як відомо суть договору визначається не формою, а змістом. Найчастіше сторони нечітко визначають характер укладеного договору, тобто не вказують, чи це трудовий або цивільно-правовий. У такому випадку висновок про те, що договір є трудовим може бути зроблено при наявності низки умов і сама головна із них зазначення виконання роботи, яка передбачена в Класифікатору професій України ДК 003-2010.

Громадяни, юридичні особи водночас можуть бути суб'єктами різного виду за предметом правового регулювання правовідносин (конституційних, цивільних, господарських, житлових, сімейних тощо). Так, ст. 2 Кодексу законів про працю України говорить, що громадяни реалізують право на працю шляхом укладення трудового договору про роботу на підприємстві, в установі, організації чи з фізичною особою [3]. Саме під час існування трудових відносин у зв'язку зі створенням працівником службового об'єкту виникають відносини інтелектуальної власності між тими ж суб'єктами (працівником і роботодавцем), які регламентуються цивільним правом. Так, ст. 429 ЦК України регулює права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору. Ця норма містить загальне правило: особисті немайнові права належать працівникові, а у випадках, передбачених законом, певні особисті немайнові права можуть належати юридичній або фізичній особі, де або в якій працює працівник: майнові права інтелектуальної власності на службовий об'єкт належать працівникові та роботодавцю спільно, якщо інше не встановлено договором. На зазначено яким саме — цивільним або трудовим. Водночас чч. 2, 3 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачена можливість укладення трудового договору (контракту) і/або цивільно-правового договору між автором і роботодавцем [6].

Паралельне існування трудових і цивільно-правових відносин визнається вищим судовими органами. Так, у п. 24 Постанови Верховний Суд України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» № 5 від 04.06.2010 року вказано: «...Якщо в трудовому або цивільно-правовому договорі між працівником і роботодавцем (юридичною або фізичною особою, де або в якій він працює) не передбачений інший порядок

здійснення майнових прав на створений вказаний об'єкт, то вони мають спільні права (...) Порядок здійснення майнових прав на такий об'єкт може бути врегульований цивільно-правовим договором», п. 25 зазначає: «За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. При цьому трудовим договором між ними може передбачатися умова щодо укладення цивільно-правового договору про створення об'єкта авторського права і (або) суміжних прав та обов'язок працівника щодо сповіщення про створення такого об'єкта» [19].

Такої ж позиції притримується і Вищий господарський суд у Постанові «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 № 12 [16].

Можна стверджувати, що до певної міри цивільно-правові відносини права інтелектуальної власності на службовий об'єкт між працівником-творцем і юридичною чи фізичною особою-роботодавцем є похідними від первинних трудових відносин, які виникли в часі раніше між тими ж суб'єктами.

Цілком можливо, що автор (творець) і його роботодавець не досягнуть згоди щодо спільного використання службового об'єкта чи взагалі будуть один одному перешкоджати. Цивільне законодавство, нажаль не передбачає такого спільного володіння щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Припустимим є тільки належність співавторам спільно авторського права на твір, що створеного у співавторстві. Але підставою виникнення авторських прав на такий твір є виключно створення твору (ст. 437 ЦК України).

Отже, виникає питання чи може юридична або фізична особа, де або у якої автор (працівник) працює стати суб'єктом первісного права на результат інтелектуальної, творчої діяльності і набути права на службовий об'єкт через власні дії, не пов'язуючи таке майнове право із набуттям від інших осіб.

Піхурець О.В. вважає, що ні. Оскільки юридична або фізична особа, де або у якої автор (працівник) працює не може стати суб'єктом первісного права на службовий об'єкт. Для виникнення такого первісного права потрібна творча,

інтелектуальна, розумова діяльність фізичних осіб. Тому, як би не сприяв роботодавець створенні службового об'єкта, саме створення такого об'єкта є справою окремих фізичних осіб. Спочатку працівник, як автор (творець) створить даний службовий об'єкт, а потім майнове право може перейти до роботодавця [78, с. 264].

Діяльність роботодавця може бути виражена в діях його працівників або службовців, якщо вони відбуваються від імені роботодавця. Процес створення службового об'єкта, як процес творчий, не відбувається від імені роботодавця, навіть якщо він виконується у межах службових обов'язків. Творча діяльність будь-кого сама по собі не може привести до виникнення авторського права в роботодавця, хоча б всі працівники-автори діяли в межах службових обов'язків для нього. Отже, роботодавець може бути суб'єктом майнового права як правонаступник працівника-автора службового твору, тобто може бути суб'єктом похідного права інтелектуальної власності. Це похідне право інтелектуальної власності може виникнути в роботодавця на підставі спеціального цивільно-правового договору з автором або його правонаступниками.

Так, ст. 429 ЦК України дозволяє врегулювати взаємини по цьому питанню шляхом укладення договору. На жаль, законодавець не вказав, яким саме договором регулювати вищезазначені відносини, однак, проаналізувавши дану норму, можна зробити висновок про те, що таким договором може бути як трудовий, так і цивільно-правовий договір. Зрозуміло, що роботодавці, зацікавлені, щоб їх відносини з працівником-автором розглядалися як трудові.

Як відомо суть договору визначається не формою, а змістом. Найчастіше сторони нечітко визначають характер укладеного договору, тобто не вказують, чи це трудовий або цивільно-правовий. У такому випадку висновок про те, що договір є трудовим може бути зроблено при наявності низки умов. Насамперед, предметом трудового договору є трудова діяльність працівника, що відповідає його посаді й кваліфікації. Вона може носити й творчий характер, але мова може йти про виконання певної трудової функції, а не про створення конкретного інтелектуального, творчого результату. Важливо встановити, чи був включений автор (творець) у трудовий колектив роботодавця, чи підкорявся він правилам

внутрішнього трудового розпорядку та розпорядженням адміністрації, чи закріплювалися за ним трудові права й пільги тощо. Якщо нічого цього не було, то для кваліфікації відносин сторін як трудових відсутні підстав.

Посадові функції можуть бути спрямовані на створення, виведення або виявлення нового сорту або породи, основні параметри яких визначені планом робіт, реалізованим за допомогою виконання співробітниками своїх трудових обов'язків або конкретного завдання роботодавця. Звернемо увагу, законодавець не уточнює зміст конкретного завдання роботодавця, а практика свідчить, що такі завдання формуються з метою виконання договорів, укладених на науково-дослідні роботи по створенню, виведенню або виявленню нового сорту або породи [84, с. 51].

Таким чином, специфіка створення, виведення або виявлення нового сорту або породи в рамках трудових функцій конкретних виконавців полягає в тому, що діяльність проводиться в робочий час співробітників, за яку вони отримують заробітну плату з бюджету роботодавця, або (при наявності замовлення) їм доплачують узгоджена сума на умовах суміщення професій (посад), розширення зон обслуговування або збільшення обсягу роботи за рахунок замовника.

Інша ситуація складається коли наукові співробітники сформулюють тимчасовий трудовий колектив і їх представник укладе договір з третьою особою на створення, виведення або виявлення нового сорту або породи. Виконання зобов'язань за таким договором не входить в трудові функції співробітників і не контролюється роботодавцем. За підсумками проведеної роботи працівник, який створив новий сорт (породу) або члени тимчасового трудового колективу придбають права авторства, а замовник зможе отримати патент і придбає виключне право на селекційне досягнення, якщо договором між временним трудовим колективом і замовником не передбачено інше.

До вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності на винахід належать також спадкоємці. У разі смерті винахідника право на винахід переходить до його спадкоємців. Спадкування права інтелектуальної власності у даному випадку відбувається або ж за законом, або ж за заповітом.

Одним із суб'єктів права інтелектуальної власності на винахід є володілець патенту. Володілець патенту – особа, яка отримала патент на винахід і тим самим набула права інтелектуальної власності, що з нього випливають. Проте, як свідчить практика, особи і винахідника, і володільця патенту збігаються між собою не завжди. Адже володільцями можуть бути й інші особи. На жаль, на сьогодні це питання у законодавстві України не врегульоване. Так, у ст. 463 ЦК України вживається поняття «винахідник», а у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» – «автор винаходу». А тому, на нашу думку, дане питання потребує термінового вивчення та внесення змін до діючого законодавства. Законодавство України надає можливість поступитися правами інтелектуальної власності на одержання патенту будь-якій фізичній чи юридичній особі. І ця можливість може бути реалізована шляхом зазначення у заявці імені чи найменування майбутнього володільця. У випадку ж, коли заявка на видачу патенту була подана до моменту здійснення державної реєстрації прав на винахід, винахідник звертається до Державної служби інтелектуальної власності з проханням видати патент на ім'я іншої особи, для чого та, у свою чергу, повинна надати свою згоду. Така переуступка права здійснюється на основі спеціального договору, який укладається між винахідником та майбутнім володільцем патенту, та не потребує особливої реєстрації.

Ще одним суб'єктом права інтелектуальної власності на винахід згідно зі ст. 470 ЦК України є попередній користувач. Визнання особи попереднім користувачем пов'язано зі здійсненням ним діяльності по добросовісному використанню в Україні об'єкта, який є тотожним заявленому винаходу, або його діяльність пов'язана із значним зусиллям по підготовці до такого використання. Право попереднього користувача виникає за наявності таких ознак. По-перше, незалежно від автора заявленого винаходу має бути створений тотожний об'єкт права інтелектуальної власності в результаті творчої самостійної роботи іншими особами. По-друге, винахід має бути застосований лише особою, яка реально претендує на визнання її попереднім користувачем або ж ця особа здійснює (або здійснювала) значну підготовку для його застосування. По-третє, використання винаходу має місце лише на території України. Використання ж його поза її

межами слід розглядати як підставу для набуття користувачем особливих прав. По-четверте, ці дії мають бути вчинені до дати подання заявки на винахід або до дати його пріоритету. Право попереднього користувача має безоплатний характер. Попередній користувач не повинен виплачувати володільцю патенту компенсацію за використання запатентованого винаходу.

Прогалина у законодавстві України виявляється у тому, що воно не передбачає видачу попередньому користувачеві спеціального документа, який би підтверджував таке його право. А тому передача таких прав можлива лише тоді, коли вони передаються разом із підприємством або діловою практикою, що є невід'ємною його частиною. У разі виникнення спору попередній користувач має доводити правомірність використання запатентованого винаходу. А завданням володільця патенту на винахід є всього лише доказування того, що відбулося (або ж відбувається) недозволене ним використання об'єкта права інтелектуальної власності, але тотожного запатентованому винаходу.

Отже, суб'єктами права на службовий об'єкт інтелектуальної власності є роботодавець та працівник, при цьому мають бути дотримані законодавчо встановлені вимоги щодо порядку оформлення працівника на роботу: видання наказу про прийняття, підписання трудового договору, повідомлення ДФС про прийняття працівника на роботу до початку виконання працівником своєї трудової функції. У всіх інших випадках, наприклад у разі укладання цивільно-правової угоди з фізичною особою та підприємством, то не будуть застосовуватися положення щодо регулювання об'єкта права інтелектуальної власності як службового, так як суб'єкти не перебувають у трудових відносинах. У законодавстві України необхідно з'ясувати поняття «винахідник» та «автор винаходу», то: по-перше, внести ці термінологічні зміни як до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», так і ЦК України.

1.3. Здійснення прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності

Права автора й роботодавця на службові твори: (ст. 16 Закону України "Про авторське право й суміжні права"):

1. Авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору.

2. Виняткове майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) і (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

3. За створення й використання службового твору автору призначена авторська винагорода, розмір і порядок виплати якої встановлюється трудовим договором (контрактом) і (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем

Проблеми, пов'язані з виникненням права інтелектуальної власності на службові об'єкти інтелектуальної власності, досліджували К. Афанасьєва, Я. Вороній, Б. Даневич, І.Кожарська, О. Новолаєва, Ю. Осипова, Н. Рязанова, В. Соловійова, О. Тверезенко, О. Терещенко, О. Штефан, Т. Ярошевська, М. Яшарова та ін. Проте свого остаточного вирішення не знайшли. Колізії між різними за юридичною силою та галузевою належністю нормативними актами ускладнюють правозастосування, що зрештою відображається на реалізації прав творців службових об'єкти інтелектуальної власності.

Особливий порядок набуття роботодавцем виключних майнових прав на службовий об'єкт передбачено ст. 429 ЦК України де встановлено, що майнові права на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Відповідно до ст. 429 ЦК України службовим об'єктом є об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору. Чинний Цивільний кодекс України містить дещо інші ознаки «службового об'єкта права інтелектуальної власності» ніж спеціальне законодавство (Закони України «Про авторське право і суміжні права» [6], «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [9], «Про охорону прав на промислові зразки» [10] та інші). На цей час існує термінологічна невідповідність загального та спеціального законодавства, також по різному визначається і зміст права. Очевидно, що зазначена норма ЦК України поліпшує становище автора

(творця) та захищає його права. Разом з тим дана норма обтяжила регулювання взаємин між працівником і роботодавцем щодо створених службових об'єктів.

Відповідно до ст. 369 ЦК України, співвласники майна, що перебувало в спільній власності (згідно ст. 190 ЦК України, поняття «майно» включає й майнові права), володіють і користуються ним спільно, якщо інше не передбачено домовленістю між ними, а також розпоряджаються за згодою всіх співвласників. Цілком можливо, що автор (творець) і його роботодавець не досягнуть згоди щодо спільного використання службового об'єкта чи взагалі будуть один одному перешкоджати. Цивільне законодавство, нажаль не передбачає такого спільного володіння щодо результатів інтелектуальної, творчої діяльності. Припустимим є тільки належність співавторам спільно авторського права на твір, що створеного у співавторстві. Але підставою виникнення авторських прав на такий твір є виключно створення твору (ст. 437 ЦК України).

Варто враховувати ту обставину, що авторське право на твір, створений за договором з автором, який працює за наймом, належить автору. А от виключне право на використання такого твору належить особі, з якою автор знаходиться у трудових відносинах (роботодавцю), якщо інше не передбачено договором[46, с.100].

Проблеми, пов'язані з розподілом прав на службові об'єкти, виникають у зв'язку з протилежними підходами цивільного та трудового права. Для цивільного права головне — результат (створений службовий об'єкт), а у центрі уваги трудового права перебуває власне процес створення об'єкта інтелектуальної власності за завданням або за дорученням роботодавця. Саме нерозуміння предмета правового регулювання вказаних галузей права призводить до конфліктів, у яких працівник вважає, що за створення службового об'єкта роботодавець повинен заплатити додатково, а останній переконаний, що він уже розрахувався з творцем заробітною платою. З одного боку, творцем службового об'єкта, безумовно, є працівник і в цьому статусі він має на нього неспростовні права як автор. З другого, службовий твір створено в робочий час, оплачений роботодавцем і, як продукт праці, має належати роботодавцю.

Правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, визначений у вказаних статтях спеціальних законів, за якими майнові права на такі об'єкти має лише один суб'єкт – роботодавець, є більш досконалим.

Закріплення майнових прав інтелектуальної власності за роботодавцем позбавляє працівника можливості отримувати матеріальну вигоду з використання створеного ним об'єкта інтелектуальної власності [63, с. 56]. Однак, слід не забувати, що основною метою працівника при створенні об'єкта інтелектуальної власності є отримання матеріальних благ, тому й невизнання майнових прав за працівником необхідно компенсувати шляхом надання йому додаткових гарантій та переваг, що повинні передбачатися нормами трудового права.

Першою з таких гарантій є право працівника розраховувати на гідну винагороду за свою інтелектуальну, творчу діяльність. З цим положенням часто не погоджуються роботодавці. Вони здебільшого вважають, що встановлена заробітна плата і є винагородою за творчу діяльність. Але працівник, який створив службовий об'єкт інтелектуальної власності повинен мати додаткові гарантії і привілеї [63, с. 56].

Винагорода за створення працівником службових об'єктів інтелектуальної власності існує у законодавстві багатьох країн. Особливо цікавим є досвід Польщі. За законодавством цієї держави автори службових об'єктів інтелектуальної власності мають право на винагороду пропорційно прибутку, одержаному підприємством від цього об'єкту. Крім того, в ситуації, коли встановлена винагорода виявляється низькою порівняно з одержуваним прибутком, автор може вимагати її підвищення [96, с. 53].

Фінляндія є однією з провідних країн світу за обсягами інвестицій у наукові дослідження [61, с. 97]. Законодавство Фінляндії щодо службових об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі, що створені за рахунок коштів держави, представлено такими основними актами: Законом про право на службові винаходи № 656/1967 (Act on the Right in Employee Invention) [97], більш відомого як Закон про службові винаходи. Основним принципом щодо прав на винахід, який закріплено в Законі про службові винаходи, є те, що працівник повинен мати такі ж права на свій винахід, як і інші винахідники, якщо інше не передбачено

законодавством. Цей Закон поширюється на винаходи, які можуть бути запатентовані у Фінляндії. Так, отримати патенту охорону можуть лише ті об'єкти права інтелектуальної власності, які повною мірою відповідають вимогам і критеріям патентоспроможності, що викладені у фінському Законі про патенти. Винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Закон про службові винаходи застосовується у випадку, коли працівник створив патентоспроможний винахід. Законом також передбачені певні правові гарантії для працівників та роботодавців після припинення між ними трудових відносин. Так, якщо заявка на патент подана винахідником протягом шести місяців після звільнення з роботи, такий винахід буде вважатися службовим, за умови, що особа не надасть достатніх доказів про створення його після припинення трудових відносин. Крім того, будь-яка угода між роботодавцем та працівником, яка обмежує право працівника розпоряджатися винаходом, що створений більш ніж через рік після припинення трудових відносин, вважається недійсною [83, с.221]. Досвід Фінляндії у даній сфері є дуже актуальним, тому його варто врахувати під час законотворення.

Досвід Австрії: на сьогодні спірним у Патентному Законі Австрії є те, чи існує окремо поняття «право на винахід». Під винаходом розуміється здійснення технічної ідеї. Особливого права на здійснену ідею немає, але, безумовно, є право на майнову вигоду, яка може привести до експлуатації винаходу. Винахідник, продаючи свій секрет, тим самим уступає не сам винахід, а його майнову вигоду. У випадку ж пропажі винаходу та обнародування його вже не можна повернути ані винаходу, ані майнової вигоди. Винятком є те, що винахідник може змусити винного у пропажі заплатити винагороду за його збитки. Шляхом винаходу майнова вигода монополізується в руках власника патенту, причому, який і не завжди являється його винахідником. У цьому і полягає його виключне право на патент. Власник патенту має виключне право користуватися винаходом у сфері господарювання або ж забороняти будь-кому іншому ним користуватися. Лише він має право виготовляти предмет винаходу, поширювати та вживати його для промислової мети. Хто виготовляє предмет чужого винаходу для власних домашніх потреб, для наукових досліджень та таке інше, той не порушує патенту.

Патентний Закон Австрії 1970 року має спеціальний розділ, який стосується службових винаходів. Право на службовий винахід має наймач. За винахід службовцю надається відповідна винагорода, яка оговорюється при оформленні на роботу [36].

У разі смерті винахідника право на винахід переходить до його спадкоємців. До спадкоємців переходить не весь обсяг прав, а лише ті права, які забезпечують майнові інтереси спадкоємців: право на подачу заявки; право на отримання патенту; право на отримання винагороди, якщо це передбачено договором. При спадкуванні до спадкоємців переходять лише особисті майнові права інтелектуальної власності володільця патенту у повному обсязі. Але строк їх дії буде обмежено патентом, що залишився. Якщо ж спадкоємців кілька, то вони реалізують свої майнові права, що перейшли до них, за взаємною згодою. Вони можуть це зробити спільно або ж наділити одного із них відповідним правочином; або ж передати здійснення прав інтелектуальної власності третій особі, наприклад патентному повіреному.

Отже, існує необхідність удосконалити на законодавчому рівні щодо здійснення прав на службовий об'єкт права інтелектуальної власності, в тому числі варто передбачити, що за результати своє інтелектуальної діяльності працівник має право отримати винагороду пропорційно прибутку, одержаному підприємством від цього об'єкту. Необхідно удосконалити законодавство щодо наступних питань: відобразити питання винагороди автора об'єкта права інтелектуальної власності; повідомити роботодавця про факт створення такого об'єкта; порядок переходу майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт; питання конфіденційності та вирішення спорів між сторонами.

Таким чином на основі проведеного аналізу можна запропонувати додати до Кодексу законів про працю України нову главу «Службові об'єкти права інтелектуальної власності» та проект Трудового кодексу України, в якій передбачити підстави, коли об'єкт інтелектуальної власності можна вважати службовим, права та обов'язки роботодавця і працівника, у свою чергу це слугуватиме дієвим захистом на законодавчому рівні працівника і в тому числі роботодавця.

Також необхідно удосконалити законодавство щодо наступних питань: відобразити питання винагороди автора об'єкта права інтелектуальної власності; повідомити роботодавця про факт створення такого об'єкта; порядок переходу майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт; питання конфіденційності та вирішення спорів між сторонами.

Отже суб'єктами права на службовий об'єкт інтелектуальної власності є роботодавець та працівник, при цьому мають бути дотримані законодавчо встановлені вимоги щодо порядку оформлення працівника на роботу.

РОЗДІЛ II

ЗАХИСТ ПРАВ НА СЛУЖБОВИЙ ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Форми та функції захисту прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності

Нині усвідомлено, що порушення прав інтелектуальної власності спричиняють величезні збитки як конкретним власникам прав, так і економіці в цілому. Саме тому національним та міжнародними науковцями розробляються механізми захисту цих прав, а також попередження правопорушень. У той же час, удосконалення системи захисту не можливе без дослідження та усвідомлення сутності діянь, які можуть негативно вплинути на зазначене право, незаконно обмежити його реалізацію.

Забезпечення реалізації та захисту прав усіх учасників (суб'єктів) відносин інтелектуальної власності належить сьогодні до пріоритетних завдань правового регулювання. Цьому сприяє ряд факторів, у тому числі формування здатного для його втілення у життя законодавства та повноцінної судової практики, завдяки якій формуються узагальнені єдині підходи до вирішення спорів, пошук адекватних форм і способів захисту прав авторів, виконавців, винахідників, розвиток наукових досліджень та ін.

Інтелектуальна власність вважається категорією, яка регулює здебільшого нематеріальні відносини між суб'єктами права інтелектуальної власності. Дана категорія дуже стрімко розвивається, у зв'язку із чим виникла необхідність у детальному визначенні та захисті інтелектуальної власності, як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні.

Важливе місце в реалізації захисту цивільних прав відводиться порядку здійснення особою права на захист, під яким необхідно розуміти організаційно-правову форму захисних способів і процедури дій особи, права якої порушено. В юридичній літературі під формою захисту розуміють комплекс узгоджених

організаційних заходів із захисту прав, що здійснюється уповноваженими органами або особами (носіями права), спрямованих на відновлення порушеного права.

Сьогодні правовідносини у сфері інтелектуальної власності регулюються окремими положеннями Конституції України, нормами Цивільного, Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, відповідних процесуальних кодексів, окремих спеціальних законів та близько ста підзаконних нормативних актів. Крім того, Україна є учасницею багатьох міжнародних угод, які є частиною національного законодавства.

О.П. Денисюк вважає, що незважаючи на наявність певної нормативної бази, ефективність системи охорони інтелектуальної власності є недостатньою через цілий комплекс проблем, які потребують термінового вирішення. Крім того, С.В. Коротенко також вважає чинну систему законодавства у сфері захисту інтелектуальної власності недосконалою і такою, яка потребує змін у сфері кримінального, адміністративного, цивільного права [71, с. 26]..

Виділяють юрисдикційну та неюрисдикційну форми захисту цивільних прав. [57, с. 28].

Юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності полягає в тому, що особа, права якої порушено, звертається за захистом порушених прав до суду, інших компетентних державних органів, уповноважених вжити необхідні заходи для відновлення порушених прав і припинення правопорушення. У рамках юрисдикційної форми захисту прав, в свою чергу, виокремлюють загальний (судовий) і спеціальний (адміністративний) порядки захисту порушених прав інтелектуальної власності.

За загальним порядком захист прав інтелектуальної власності та охоронюваних законом інтересів здійснюється судом. Основна маса таких спорів розглядається місцевими судами. Якщо обидва учасники спірних правовідносин є юридичними особами, то спір, що виник між ними, підвідомчий господарському суду. За згодою учасників правовідносин в сфері інтелектуальної власності спір між ними може бути переданий на розгляд третейського суду. Спори між

фізичними особами розглядаються місцевими судами. Спеціальною формою захисту прав інтелектуальної власності є адміністративний порядок їх захисту. Він застосовується як виняток із загального правила, тобто тільки в прямо передбачених законодавством випадках. Згідно із законодавством потерпілий може звернутися за захистом своїх порушених прав до уповноваженого на це державного органу, зокрема, до Антимонопольного комітету України, Міністерства внутрішніх справ України, Державної митної служби України, Державного департаменту інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України, або до вищого органу відповідача, який в разі необхідності може надати такий захист.

Не юрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту прав інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно (самозахист), без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів. Це може бути відмова здійснити певні дії, що не передбачені укладеним ліцензійним договором, або відмова від виконання договору в цілому. Обрані засоби самозахисту прав не повинні суперечити закону та моральним засадам суспільства. При цьому, способи самозахисту прав мають відповідати змісту цих прав, що порушені, характеру дій, якими вони порушені, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. Способи самозахисту можуть обиратися особою чи встановлюватись договором або актами цивільного законодавства.

З метою належного регулювання та створення сприятливих умов у даній сфері приймається відповідна нормативно-правова база у кожній державі. На міжнародному рівні інтелектуальна власність захищається законодавством міжнародних організацій. Такими організаціями є, наприклад, Всесвітня організація інтелектуальної власності та Світова організація торгівлі.

Потрібно зауважити, що проблема захисту прав інтелектуальної власності не є унікальною лише для України, а є спільною для усього світового середовища. У цьому сенсі слід відзначити постійну діяльність Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ) (WIPO) в напрямі створення спільних майданчиків для обміну таким досвідом країнами світу, у тому числі й

європейськими країнами, аби шукати найкращі шляхи не лише у частині удосконалення процедур правової охорони, а й безпосередньо захисту прав інтелектуальної власності. На даний момент робота ВОІВ у галузі захисту прав виходить зі Стратегічної мети VI, що була визначена під час прийняття Порядку денного в галузі розвитку. Відповідно до Стратегічної мети VI забезпечення поваги до інтелектуальної власності на стійкій основі являє собою широку концепцію, у рамках якої охорона і захист прав інтелектуальної власності мають здійснюватися з урахуванням інтересів соціально-економічного розвитку та захисту споживачів. Щодо цього основою для Стратегічної мети VI служить рекомендація 45 Порядку денного в галузі розвитку [100], згідно з якою охорона і захист прав інтелектуальної власності мають сприяти технічним інноваціям і передачі й розповсюдженню технології до взаємної вигоди виробників і користувачів технічних знань таким чином, щоб сприяти досягненню соціально-економічного добробуту і балансу прав та обов'язків. Показовим є й досвід діяльності Консультативного комітету із захисту прав (ККЗП), що був заснований Генеральною асамблеєю ВОІВ у 2002 р. [98]. Цей Комітет наділений мандатом на надання технічної допомоги та здійснення координації в галузі захисту прав (разом із тим нормотворчість чітко виключається з цього мандата). Згідно з Рекомендаціями ККЗП приділяє головну увагу: координації діяльності з державними та приватними організаціями з метою боротьби з контрафакцією і піратством; просвіті громадськості; наданню допомоги; координації з метою проведення національних і регіональних навчальних програм для всіх відповідних зацікавлених сторін; обміну інформацією з питань захисту прав.

I. Дахно виділяє наступні функції Всесвітньої організації інтелектуальної власності:

- сприяє укладенню нових міжнародних договорів та удосконаленню національного законодавства;
- надає технічну допомогу країнам, що розвиваються;
- збирає й поширює інформацію;

- забезпечує роботу служб, що спрощують одержання охорони винаходів, знаків і промислових зразків, коли відповідна охорона отримується у кількох країнах;

- сприяє розвитку інших видів адміністративного співробітництва між державами-членами [52, с. 163].

Значно ширший перелік подають у своїй монографії «Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку» В.Базилевич та В.Ільїн. На їх думку, Всесвітня організація інтелектуальної власності:

- сприяє підвищенню ефективності охорони права інтелектуальної власності шляхом розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері;

- розробляє правові норми та надає відповідні рекомендації щодо регламентації та здійснення розробки типових законів щодо врегулювання відносин інтелектуальної власності на національному та міжнародному рівнях;

- є міжнародним центром обміну інформацією у сфері інтелектуальної власності, надає навчальну та техніко-юридичну допомогу країнам;

- визначає міжнародні стандарти в галузі інтелектуальної власності, знання яких є обов'язковим для спеціалістів, що працюють у цій сфері;

- здійснює реєстрацію об'єктів права промислової власності та їх подальшу охорону; - організовує дослідження глобальних проблем у сфері інтелектуальної власності; - сприяє врегулюванню суперечок в галузі інтелектуальної власності між суб'єктами приватного права; - здійснює діяльність, спрямовану на гармонізацію національного законодавства та процедур у сфері інтелектуальної власності [40, с. 569-570].

Як бачимо, Всесвітня організація інтелектуальної власності поєднує у собі не лише функції охоронного характеру, але також і нормативно-правові, консультаційні та реєстраційні.

Україна має виходити й з європейського досвіду у частині захисту прав інтелектуальної власності. Адже створення єдиного європейського ринку потребує гармонізації відповідних національних законодавств держав – членів ЄС, а також поліпшення системи захисту інтелектуальних прав на міждержавному рівні. Про важливість останнього свідчать положення про

розширення компетенції ЄС у сфері торговельних аспектів інтелектуальної власності в Ніщцькому договорі ЄС від 26 лютого 2001 р., який набув чинності з 1 лютого 2003 р. Захист інтелектуальної власності як невід'ємного права людини проголошений у ч. 2 ст. 17 Хартії основних прав Європейського Союзу, схваленої у вересні 2000 р. Текст Хартії не був включений до Лісабонського договору від 13 грудня 2007 р., однак її положення є обов'язковими. У статті 6 Договору ЄС закріплено, що «ЄС поважає права, свободи та принципи, викладені в Хартії з прав людини» [99].

2.2. Проблемні аспекти охорони та захисту прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності

Метою забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності Україна приречена до запровадження прогресивних європейських стандартів та міжнародної практики. Доцільно зауважити, що на необхідність впровадження прогресивних правових стандартів звертають увагу провідні вчені України, у тому числі – й у сфері цивільного права. Стосовно готовності та актуальності сприйняття таких стандартів наголошує академік НАПрН України Н. С. Кузнєцова, яка вважає це одним із орієнтирів розвитку приватного права [68, с. 139]. Стосовно сфери інтелектуальної власності ми маємо добре розуміти, що сприйняття прогресивних правових стандартів має здійснюватися не лише матеріальними, а й процесуальними галузями, знаходити закріплення не лише в матеріальних, а й у процесуальних актах національного законодавства.

Держави з ринковою економікою давно усвідомили значення використання і належної охорони інтелектуальної власності для забезпечення високих темпів соціального та економічного розвитку. В Україні цей інститут фактично переживає період становлення, оскільки радянська доктрина цивільного права ґрунтувалася на визнанні та регулюванні авторських прав авторів творів літератури і мистецтва, відкриттів, винаходів та раціоналізаторських пропозицій як таких, що мають головним чином відносний (зобов'язально-правовий), а не абсолютний характер.

Першим спеціальним актом був Закон України від 21 квітня 1993 р. «Про охорону прав на сорти рослин». Саме він заклав початок формування системи спеціального законодавства України про інтелектуальну власність.

Загальні засади охорони права громадян на творчу діяльність містяться у ст. 41 Конституції, яка передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Стаття 54 Конституції гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості [1]. Отже, держава гарантує захист інтелектуальної власності авторських прав громадян, їх моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з інтелектуальною діяльністю.

У подальшому для здійснення і захисту інтелектуальної власності в Україні було прийнято низку спеціальних законів: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р., «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р., «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р., «Про племінне тваринництво» від 15 грудня 1993 р., «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р., від 25 червня 1993 р. «Про науково-технічну інформацію», «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р., «Про наукову і науковотехнічну експертизу» від 10 лютого 1995 р., «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» від 5 листопада 1997 р., інші.

Тією чи іншою мірою стосуються інтелектуальної власності наступні закони України як: «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р.; «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р.; «Про видавничу справу» від 05 червня 1997 р., «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 07 жовтня 1997 р., «Про кінематографію» від 13 січня 1998 р., «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність» від 23 грудня 1998 р., "Про охорону прав на зазначення походження товарів" від 16 червня 1999 р., інші.

У Цивільному кодексі (ЦК) України [4] праву інтелектуальної власності присвячена книга четверта, яка розміщена відразу за книгою третьою «Право власності та інші речові права», чим підкреслюється соціально-економічне значення інтелектуальної власності, розглядаючи її як підгалузь цивільного права.

Якщо розглядати вітчизняний інституційний контекст інтелектуальної власності, то з огляду на вступ України до Світової організації торгівлі, виникає необхідність ефективного захисту інтелектуальної власності, створення відповідних організаційних елементів, які б могли забезпечити реалізацію норм та запровадження стандартів інтелектуальної власності у національній системі.

Державна служба інтелектуальної власності України була утворена при Міністерстві освіти і науки України шляхом реорганізації створеного у 2000 році Державного департаменту інтелектуальної власності. Основними функціями служби є :

- розробка та впровадження інформаційних технологій проведення експертизи;
- вдосконалення патентно-інформаційного забезпечення;
- вдосконалення захисту об'єктів інтелектуальної власності;
- реєстрація заявок та видача охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності;
- сприяння приєднанню України до міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності;
- внесення пропозицій на шляху вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності;
- створення відкритого доступу громадян до Довідково-інформаційних систем тощо[15].

Починаючи із дня свого створення, Державна служба інтелектуальної власності розпочала реалізацію завдань у напрямку переходу України до ринкової економіки, а також гармонізацію національного законодавства із міжнародними стандартами на шляху інтеграції то Світової організації торгівлі та Європейського союзу.

Якщо розглядати досягнення України за період існування Державної служби інтелектуальної власності та її прямого попередника - Державного департаменту інтелектуальної власності, то можна виділити наступні з них:

- розробка та затвердження законодавчої бази у сфері інтелектуальної власності. Приведення її у відповідність із умовами Угоди ТРІПС, що є головною угодою СОТ;
- приєднання України до Міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності: Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових знаків, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про патентне право, Ніщцької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків, Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, Римської конвенції з охорони інтересів виконавців, виробників фонограм та органів мовлення та інших;
- укладення та ратифікація більше ста багатосторонніх, двосторонніх та міжвідомчих угод.

Підсумовуючи наведені дані про Державну службу інтелектуальної власності, автор хоче наголосити, що її діяльність направлена як в нормативно-правовому напрямку, що характеризується ратифікацією відповідних законодавчих актів, укладанням угод, приєднанням до міжнародних угод та конвенцій, так і в економічному напрямку, що проявляється через реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності, видачу охоронних документів та оцінку матеріальних прав інтелектуальної власності.

Ще одним інститутом в галузі інтелектуальної власності, що заслуговує уваги, є Державне підприємство «Український інститут промислової власності» (Укрпатент) [87]. Даний орган управління Міністерства освіти і науки України є єдиним в країні, що проводить експертизу заявок на об'єкти промислової власності (корисні моделі, промислові зразки, винаходи, знаки для товарів та послуг, топографії інтегральних мікросхем) на відповідних умовах надання правової охорони, виносить рішення щодо видачі охоронних документів. Головною метою діяльності Інституту є перевірка на засадах науковості заявок на об'єкти промислової власності на відповідність умовам надання правової охорони, забезпечення роботи Державних реєстрів, передбачених чинним законодавством, проведення науково-дослідних робіт тощо.

На практиці часто зустрічаються такі порушення зі сторони працівника, коли він неправомірно використовує майнові права на службові об'єкти інтелектуальної власності, які належать роботодавцю. Наприклад, працівник укладає авторський ліцензійний договір, за яким надає дозвіл на використання твору іншому підприємству, або не повідомляє роботодавця про створення службового винаходу і одержує патент на цей винахід. Тому для забезпечення законності під час використання службових об'єктів інтелектуальної власності, попередження та усунення негативних для роботодавця наслідків існують заходи примусу, які можуть застосовуватися до працівника, який неправомірно використовує майнові права інтелектуальної власності.

У даному разі можуть бути застосовані як заходи примусу, передбачені нормами трудового права, так і способи захисту майнових прав інтелектуальної власності, передбачені нормами інших галузей права.

У трудовому праві під примусом розуміється заснований на нормах трудового права вплив на суб'єктів трудових правовідносин, що обмежує їх правове становище шляхом позбавлення окремих прав чи покладенням на них додаткових обов'язків з метою охорони правопорядку у сфері трудових правовідносин [94]. До заходів такого примусу належать дисциплінарні стягнення у вигляді догани та звільнення. Також на працівника, який є посадовою особою, може бути покладена матеріальна відповідальність за не одержаний підприємством, установою, організацією прибуток. Дані заходи є достатньо ефективними у попередженні та припиненні незаконних дій працівника щодо майнових прав інтелектуальної власності на службовий твір.

Крім того, роботодавець може використати загальні та спеціальні способи захисту передбачені цивільним законодавством. До загальних способів захисту належать визнання права; припинення дії, які порушують право; відшкодування збитків; відшкодування моральної шкоди (ст. 16 ЦК України). Спеціальними способами захисту є: застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з

цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 432 ЦК України) [4], а також інші способи захисту, передбачені ЗУ «Про авторське право і суміжні права» і ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Порушення у сфері службових об'єктів інтелектуальної власності може відбуватися не тільки зі сторони працівника, а й зі сторони роботодавця. Наприклад, роботодавець може не зазначати ім'я автора при опублікуванні твору, тим самим порушуючи право на авторське ім'я, або вносити зміни до твору, порушуючи право на недоторканність твору. У таких випадках працівник може захищати свої особисті немайнові права інтелектуальної власності у визначеному законом порядку. Зокрема, він може використовувати вже зазначені загальні та спеціальні способи захисту передбачені цивільним законодавством.

Порушення прав інтелектуальної власності, невизнання цього права чи посягання на нього тягне за собою відповідальність, передбачену ЦКУ, іншими законами або договором (ст. 431 ЦКУ). Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. При цьому суд у випадках і в порядку, встановлених законом, може відповідно до ст. 432 ЦКУ прийняти рішення, зокрема:

- 1) застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів;
- 2) зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності;
- 3) вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів;

4) вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь;

5) застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення;

6) опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення.

Аналіз чинного законодавства дає підстави застосовувати до захисту інтелектуальних прав такі загальні способи захисту цивільних прав: визнання права; визнання правочину недійсним; припинення дії, яка порушує право; поновлення становища, що існувало до порушення права; примусове виконання обов'язку в натурі; зміна правовідношення або його припинення; відшкодування збитків та інші способи відшкодування шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди; визнання незаконним рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АР Крим або органу місцевого самоврядування.

Кожен спосіб захисту, який застосовується для захисту порушеного чи оспорюваного права інтелектуальної власності, набуватиме певної специфіки з урахуванням специфіки самого інституту права інтелектуальної власності, а також об'єктів, на які ці права набуваються. При цьому переважна більшість спорів щодо порушення права інтелектуальної власності розглядається на сьогодні господарськими судами, які формують основний масив практики, зокрема у сфері захисту патентних прав і засобів індивідуалізації. Водночас не менш важливі справи, наприклад у сфері авторських прав творців та їх правонаступників, розглядаються загальними судами. Зазначимо, що і Верховним Судом України неодноразово проводилися узагальнення судової практики і давалися роз'яснення з актуальних і дискусійних питань стосовно розгляду справ у сфері інтелектуальної власності.

Як свідчить аналіз законодавства, суд може досить ефективно впливати на порушника інтелектуальних прав, приймаючи, зокрема, рішення про: вжиття негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорту чи експорту яких здійснюється з порушенням прав інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності, та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, що використовувались переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єктів права інтелектуальної власності. Розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення

Водночас ефективність окремих заходів захисту порушеного права інтелектуальної власності викликає сумніви. Так, навряд чи можна розглядати як належний захід захисту сам факт опублікування у ЗМІ відомостей про порушення права і зміст судового рішення. Опублікуванню мають підлягати всі дані про порушника, а не просто відомості про акт порушення [74]. Звичайно, з урахуванням законодавства про охорону персональних даних.

Для України ефективне, кваліфіковане розв'язання судових спорів, що виникають із порушень прав інтелектуальної власності, має надзвичайне значення, адже дотепер саме судовий порядок відіграє превалюючу роль у процедурах захисту прав. За останні десять років кількість прийнятих судових рішень становить майже 18 тисяч. І кількість таких спорів демонструє тенденцію до зростання.

Проблема захисту права інтелектуальної власності залишається актуальною в Україні й з огляду на значну кількість правопорушень у цій сфері. Як пріоритетна державна політика розглядається на сьогодні, зокрема, боротьба з

«піратством» у сфері права інтелектуальної власності. Не вдаючись до розкриття змісту цього поняття і статистики його поширення в Україні, зазначимо лише, що з метою запобігання цьому негативному явищу в державі вже тривалий час запроваджений інститут державних інспекторів з питань інтелектуальної власності, здійснюється державний контроль за дотриманням вимог законодавства усіма учасниками відносин у сфері виробництва та розповсюдження дисків для лазерних систем зчитування. Значну допомогу в боротьбі з піратством здійснюють правоохоронні та контролюючі органи.

Для захисту прав інтелектуальної власності перспективним є підтримка судом міжнародного комерційного арбітражу та третейського суду. Адже в Україні давно назріла необхідність активного використання альтернативних судовому способів захисту прав інтелектуальної власності. При цьому істотну роль у майбутньому має відігравати медіація.

Крім того, необхідним виглядає посилення ролі Антимонопольного комітету України у процесі припинення недобросовісної конкуренції, яка притаманна сфері інтелектуальної власності. У цьому сенсі Україна має також скористатися досвідом європейських країн та може базуватися на європейських директивах у цій площині.

Україна має ставити за перспективу забезпечення її представниками участі в робочих групах Європейського комітету зі спостереження за порушеннями прав інтелектуальної власності. Має бути налагоджена активна співпраця з правоохоронними органами, зокрема Європолом, митними органами, зі спеціальними організаціями європейських країн, створеними для боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності.

Однак у перспективі визначальна роль у процесі удосконалення захисту прав інтелектуальної власності, на наш погляд, належить не лише органам державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), а й науці та освіті. У цьому сенсі надзвичайно важливим для України є формування правової культури «чесних користувачів». Досягнення цього завдання має бути одним із завдань правової освіти. Його слід враховувати при формуванні новітніх освітніх стандартів, що нині розробляються під егідою МОН України відповідно до вимог

оновленого у 2014 р. Закону України «Про вищу освіту». Необхідним є відновлення курсу «Інтелектуальна власність» в усіх вищих навчальних закладах, так само, як і запровадження у шкільних програмах знань з основ інтелектуальної власності, аби діти змалу навчалися повазі до результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Одним із важливим кроком на шляху покращення системи захисту права інтелектуальної власності стало створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Створення спеціалізованого суду з розгляду спорів в сфері права інтелектуальної власності відбувається в процесі здійснення чергової судової реформи. Згадана реформа покликана внести докорінні зміни в процес здійснення правосуддя шляхом оновлення процесуального законодавства та створення нової судової системи України. Основи такої реформи були закладені ще Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки затвердженою указом Президента України № 276/2015 від 20 травня 2015 р [88].

Протягом останніх років науковці та юристи-практики в сфері права інтелектуальної власності всебічно обговорювали проблему розпорошеності справ в цій сфері по різних судах. Так, спори з приводу прав на об'єкти інтелектуальної власності розглядалися господарськими, адміністративними судами та судами загальної юрисдикції. Варто наголосити на тому, що постійно поставали питання підвідомчості та підсудності тих чи інших категорій справ. Перешкодами для ефективного судового захисту права інтелектуальної власності також були відсутність у суддів ґрунтовних знань у цій сфері, довгий строк розгляду справ, неоднакова судова практика з одних і тих самих питань. Тому запровадженням Вищого суду з інтелектуальної власності вбачається можливим скоротити строки розгляду справ, забезпечити єдність судової практики та підвищити якість захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Створення у системі судоустрою України Вищого суду з питань інтелектуальної власності стало окремою новелою нового Закону «Про судоустрій і статус суддів», прийнятого Верховною Радою 2 червня 2016 р [5]. Відповідно до Перехідних положень цього Закону новий суд мав бути створений протягом року,

тобто до 30 вересня 2017 р. Поки що Вищий суд з питань інтелектуальної власності створений лише формально та не здійснює розгляду справ. Але роботу по створенню такого суду вже розпочато. Так, 29 вересня 2017 р. Президент України П. Порошенко підписав указ № 299/2017 «Про створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» [26]. А 30 вересня 2017 р. Вища кваліфікаційна комісія суддів України оголосила конкурс на зайняття у цьому суді 21 вакантної посади та затвердила Умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад суддів.

Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядатиме справи в порядку встановленому Господарським процесуальним кодексом України (далі - ГПК України). Саме тому, ухвалений у новій редакції ГПК України затвердив перелік категорій справ, які розглядатиме Вищий суд з питань інтелектуальної власності. До них відносяться такі категорії:

- 1) справи у спорах щодо прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, торговельну марку (знак для товарів і послуг), комерційне найменування та інших прав інтелектуальної власності, в тому числі щодо права попереднього користування;
- 2) справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів, свідоцтв, інших актів, що посвідчують або на підставі яких виникають такі права, або які порушують такі права чи пов'язані з ними законні інтереси;
- 3) справи про визнання торговельної марки добре відомою;
- 4) справи у спорах щодо прав автора та суміжних прав, в тому числі спорах щодо колективного управління майновими правами автора та суміжними правами;
- 5) справи у спорах щодо укладання, зміни, розірвання і виконання договору щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності, комерційної концесії;
- 6) справи у спорах, які виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції, щодо: неправомірного використання позначень або товару іншого виробника; копіювання зовнішнього вигляду виробу; збирання,

розголошення та використання комерційної таємниці; оскарження рішень Антимонопольного комітету України із визначених цим пунктом питань [2].

Можна зробити висновок, що до компетенції вищезазначеного суду буде входити розгляд справ щодо всієї системи об'єктів інтелектуальної власності. Новостворений суд буде розглядати практично всі спори щодо інтелектуальної власності та недобросовісної конкуренції, в т.ч. за участі фізичних осіб, що відрізняє цей суд від інших судів, що здійснюють розгляд справ в порядку господарського судочинства.

Запровадження Вищого суду з питань інтелектуальної власності містить, безперечно, переваги, такі як: швидкість та оперативність розгляду спорів, ліквідація різних підходів до тлумачення одних і тих самих норм, забезпечення єдності судової практики в цій сфері, підвищення рівня та якості захисту прав громадян та юридичних осіб. Та, хоча Вищий суд з питань інтелектуальної власності ще не розпочав свою роботу, оскільки відбувається конкурс на зайняття посад в ньому, вже зараз існує декілька проблемних моментів.

По-перше, сама назва цього суду - Вищий суд з питань інтелектуальної власності - є досить незрозумілою. Оскільки відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» такий суд розглядатиме справи як суд першої інстанції. Тобто, в створюваній судовій системі України відсутні суди нижчих інстанцій з розгляду цієї ж категорії справ. Тому можемо стверджувати, що така назва зовсім не відповідає інстанційним повноваженням такого суду.

По-друге, досить суперечливою та незрозумілою є ситуація щодо апеляційного перегляду справ в межах того ж суду. Адже, саме у складі Вищого суду з питань інтелектуальної власності буде утворена Апеляційна палата для розгляду справ в апеляційному порядку. Таким рішенням руйнується сама ідея перегляду судових рішень вищестоящим судом. Видається не досить можливим незалежний та справедливий апеляційний перегляд в межах того ж суду, де здійснювався розгляд справи в першій інстанції. При цьому слід враховувати, що до кандидатів на посаду судді апеляційного суду законодавство про судоустрій ставить вищі вимоги, ніж до кандидатів на посаду судді суду першої інстанції. Натомість, Апеляційна палата Вищого суду з питань інтелектуальної власності,

згідно з ГПК України, складатиметься з суддів цього ж Суду, до яких ставитимуться такі ж вимоги, як і до всіх інших суддів цього спеціалізованого суду.

По-третє, викликає питання кількість суддів, які будуть здійснювати правосуддя з приводу захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Сумнівною виглядає можливість Вищого суду з питань інтелектуальної власності у складі лише 21 судді забезпечити своєчасний та якісний колегіальний розгляд справ не лише як судом першої, а й апеляційної інстанції. Адже, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень України протягом 2006–2015 років загальна кількість розглянутих судами всіх юрисдикцій справ про порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності становить: 18 104, з них 6 803 – справи про порушення прав на об'єкти авторського права та суміжних прав та 11 301 – справи про порушення прав на об'єкти промислової власності [75, с. 71].

По-четверте, недоліком є територіальна віддаленість суду від інших міст та селищ, адже суд територіально буде розташований у м. Києві. Фактично, перенесення підсудності до Вищого суду з питань інтелектуальної власності

Вбачається, що після початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності виникатиме ще чимало дискусійних питань, але попри всі недоліки правового поля у цій сфері, експерти сходяться на тому, що створення такого спеціалізованого суду – однозначно позитивний і серйозний крок до створення дієвого механізму захисту прав інтелектуальної власності, що відповідатиме міжнародним стандартам судового захисту інтелектуальної власності. Так, за словами голови Вищого господарського суду України Б. Львова, завдяки особливостям спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності забезпечуватиметься оперативність, економність та гнучкість процедури розгляду справ. Будь-яка спеціалізація виступає запорукою якості та ефективності роботи, а в судах – ще й додатковою гарантією професійного правосуддя. Підхід, що концентруватиме в одному суді справи з інтелектуальної власності, дасть змогу покращити якість правосуддя, підвищить ефективність захисту майнових прав суб'єктів правовідносин у цій сфері, забезпечить єдність судової практики. Скорочуватися мають і строки розгляду справ, оскільки мінімізуються випадки

зупинення проваджень через розгляд іншими судами взаємопов'язаних справ. Все це, у свою чергу, сприятиме покращенню інвестиційної привабливості України. Звичайно, будуть певні складності щодо територіальної доступності та кадрового забезпечення цього суду, проте пріоритет у будь-якому разі має залишатися за якістю [72].

Отже, для подолання проблем, які виникають у сфері захисту інтелектуальної власності необхідності визначити систему охорони і захисту інтелектуальної власності як один з найважливіших пріоритетів діяльності уряду.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що перед Україною, що обрала для себе інноваційний шлях розвитку та розбудову економіки знань, стоїть невідкладне завдання щодо створення умов для належного та ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Таке завдання має вирішуватися комплексно:

- на рівні комплексної розробки національного законодавства, до якого мають імплементуватися положення європейського законодавства, зокрема на виконання положень Угоди про Асоціацію з ЄС;
- на рівні розроблення національної стратегії розвитку системи правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності;
- шляхом координації діяльності державного та приватного сектору з метою боротьби з контрафакцією і піратством;
- якісним переформуванням засад діяльності правоохоронних та судових органів, оновленням судової системи, удосконаленням судових та активним використанням альтернативних способів захисту прав інтелектуальної власності;
- шляхом активної і постійної просвіти громадськості: проведення національних і регіональних навчальних програм для всіх відповідних зацікавлених сторін, активне залучення до цього міжнародних організацій та європейських колег; активний обмін інформацією з питань захисту прав як у межах України, так і між національними та європейськими уповноваженими органами; суттєве підвищення ролі науки (у першу чергу правової) у формуванні суспільства знань та забезпечення поваги до прав інтелектуальної власності.

Поступова реалізація зазначених кроків надасть можливість створити в Україні умови, привабливі як для бізнесу й інвестування, так і для підтримки та забезпечення поваги до національного автора, творця.

Для подолання проблем, які виникають у сфері захисту інтелектуальної власності необхідності визначити систему охорони і захисту інтелектуальної власності як один з найважливіших пріоритетів діяльності уряду.

Перед Україною стоїть невідкладне завдання щодо створення умов для належного та ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Таке завдання має вирішуватися комплексно:

- на рівні комплексної розробки національного законодавства, до якого мають імплементуватися положення європейського законодавства, зокрема на виконання положень Угоди про Асоціацію з ЄС;
- на рівні розроблення національної стратегії розвитку системи правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності;
- шляхом координації діяльності державного та приватного сектору з метою боротьби з контрафакцією і піратством;
- якісним переформуванням засад діяльності правоохоронних та судових органів, оновленням судової системи, удосконаленням судових та активним використанням альтернативних способів захисту прав інтелектуальної власності;
- шляхом активної і постійної просвіти громадськості: проведення національних і регіональних навчальних програм для всіх відповідних зацікавлених сторін, активне залучення до цього міжнародних організацій та європейських колег; активний обмін інформацією з питань захисту прав як у межах України, так і між національними та європейськими уповноваженими органами; суттєве підвищення ролі науки (у першу чергу правової) у формуванні суспільства знань та забезпечення поваги до прав інтелектуальної власності.

Поступова реалізація зазначених кроків надасть можливість створити в Україні умови, привабливі як для бізнесу й інвестування, так і для підтримки та забезпечення поваги до національного автора, творця.

РОЗДІЛ III

ДОГОВІР ПРО ВИКОРИСТАННЯ СЛУЖБОВОГО ОБ'ЄКТА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Поняття та значення договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності

Договірні відносини в сфері інтелектуальної власності мають свої особливості, що відображаються на практиці їх застосування.

Варто зазначити, що в умовах сьогодення постійно зростає кількість творів, винаходів, корисних моделей, що створюються у зв'язку з виконанням службових обов'язків, вони, у свою чергу, називаються службовими об'єктами права інтелектуальної власності.

Актуальним є також питання співвідношення трудового договору та договору про розподіл майнових прав на службовий твір та їх ролі у врегулюванні відносин з приводу використання службових творів. Дослідженням питання службових творів та договору про розподіл майнових прав на службовий твір займалися наступні вчені: А.А. Амангельди, К.О. Афанасьєва, Е.П. Гаврилов, М.В. Гордон, О.О. Кулініч, О.А. Підпоригора, Л.Д. Романадзе, Р.Б. Шишка та інші. Проте, питання договірних правовідносин, пов'язаних з використанням службових творів потребує більш детального дослідження, у тому числі, у зв'язку з необхідністю вдосконалення врегулювання даних відносин на законодавчому рівні.

Законодавством закріплено, що правовідносини зі створення службового твору та подальший розподіл права власності на створений об'єкт інтелектуальної власності між працівником та роботодавцем здійснюється на основі укладеного між ними договору.

Можливість укладання договорів про розподіл майнових прав на службовий твір закріплена у ч. 2 ст. 429 ЦК: «Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у

якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором» [4]. Аналогічна можливість міститься також у ч. 3 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року (надалі – Закон): «За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) та (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем» [6].

Норма, що міститься у ст. 429 ЦК України, щодо розподілу прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений працівником у зв'язку з виконанням трудового договору, між працівником і роботодавцем, є новелою законодавства незалежної України [62, с. 55].

Іншин М. вважає, що роботодавець повинен укласти письмовий договір із автором щодо винагороди, підрахованої на підставі економічної цінності промислового зразка та іншої вигоди, одержаної роботодавцем.

Договір має бути укладений на момент фактичного початку виконання працівником авторського завдання (якщо створення службових творів не належить до трудових обов'язків працівника) або ж на момент прийняття працівника на роботу (якщо створення авторських творів входить до безпосередніх трудових обов'язків працівника).

Проаналізувавши п.п. 2.1, 2.2 Рекомендацій Державної служби інтелектуальної власності щодо правового режиму службових творів, можна виділити наступні ознаки службового твору: 1) твір має бути створений автором у порядку виконання службових обов'язків; 2) твір має бути створений відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між автором і роботодавцем; 3) виконання роботи може бути здійснено як протягом робочого часу, так й у позаробочий час, незалежно від місця створення службового твору; як із застосуванням засобів і матеріалів, що належать роботодавцю, так і без застосування таких засобів та матеріалів [82].

Погодимося із думкою М.Ф. Казанцева, який зазначає, що предметом врегулювання цивільно-правовим договором можуть бути будь-які відносини в межах загального предмета цивільного-правового регулювання, за винятком лише тих відносин, які за своєю природою не підлягають цивільно-правовому

регулюванню [64, с. 5]. Отже, договірне регулювання є досить важливим та досить часто використовується під час розподіленні прав на службові твори.

К.О. Афанасьєва зазначає, що підтвердженням існування службового завдання в межах службових обов'язків може вважатися, наприклад: – штатний розклад із зазначенням посади працівника та посадова інструкція, в якій чітко окреслені його службові обов'язки (зокрема, написання статей певної тематики); – графік редактора, що підтверджує розподіл тем для написання матеріалів у номер (випуск) між штатними й позаштатними працівниками редакції; – задокументовані та затверджені печатками відрядження; – розклади використання камер і транспорту (для телекомпаній) тощо [39, 87].

На думку О.О. Кулініч та Л.Д. Романадзе для того, щоб твір став службовим, необхідно перед початком його створення направити працівнику письмове службове завдання. У завданні необхідно максимально детально описати вимоги до твору, що створюється, для того, щоб не виникало сумнівів, що саме даний твір є службовим [79, с. 277].

Необхідно зазначити, що у науковій доктрині існують різні підходи щодо правової природи відносин, що виникають при створенні об'єктів авторського права у зв'язку з виконанням автором умов трудового договору: єдині авторсько-трудові або окремо авторські та трудові відносини [79, с. 276]. З нашої точки зору, необхідно розділяти авторські та трудові відносини, що виникають при створенні об'єктів авторського права. Підтримуємо дану позицію тому що, на нашу думку, авторські та трудові відносини мають різну правову природу: відносини з приводу виконання трудового договору не є у чистому вигляді приватно-правовими оскільки вони засновані на підпорядкуванні робітників роботодавцю та правилам внутрішнього трудового розпорядку відповідної організації; у свою чергу, відносини з приводу створення об'єктів авторського права є приватними оскільки вони засновані на принципах диспозитивності та рівності суб'єктів.

На нашу думку, може існувати два варіанти договірного регулювання розподілу майнових авторських прав на службовий твір між автором та роботодавцем:

- 1) положення щодо розподілу майнових авторських прав на службовий твір можуть міститися у трудовому договорі між працівником та роботодавцем;
- 2) укладається окремий договір між автором та роботодавцем про розподіл майнових прав інтелектуальної власності.

Згідно ч. 1 ст. 21 КЗпП України трудовий договір – це угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов’язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов’язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін.

Отже, з наведеного легального визначення трудового договору, можна зробити висновок, що, як правило, сфера регулювання трудових договорів не поширюється на питання розподілу майнових авторських прав між роботодавцем та працівником. Трудовий договір може містити лише окремі положення щодо належності майнових прав на службовий твір роботодавцеві або працівникові. Підтримуємо позицію Е.П. Гаврилова, що трудове право не регулює і не може регулювати процес створення твору у такому ж обсязі, як воно регулює інші трудові відносини (наприклад, процес вироблення певної деталі). Творчий процес вимагає відповідної підготовки, накопичення та осмислення матеріалу, при чому осмислення може відбуватись і не в робочий час. Лише після цього починається, власне, створення твору. Отже, трудове право не регулює і не може регулювати творчий процес. Також особливість службового твору у порівнянні з іншими результатами праці полягає у невизначеності та непередбачуваності результату – автор ще не знає, яким саме буде створений ним твір [49, с. 68].

З точки зору Бажанова В.О., з метою захисту авторських прав, необхідно укладати саме цивільно-правовий договір про розподіл майнових прав на службовий твір, оскільки предметом даного договору є розподіл майнових прав автора на твір, а не регламентація трудових обов’язків працівника, що є предметом регулювання трудового договору. З даною точкою зору частково

погоджуємося, але те, що в трудовому договорі частково це питання можна описувати вважаємо за необхідне, з метою уникнення проблемних питань у майбутньому.

Досліджуючи роль та значення договору під час розподілення права на результати інтелектуальної діяльності, варто погодитись із думкою О.В. Басай з приводу того, що, виходячи з положень чинного законодавства, розподіл майнових прав на твір, створений на замовлення, між автором та замовником відбувається на підставі договору. Фактично автор та замовник можуть обирати з-поміж декількох варіантів, серед яких: 1) майнові права набуває автор, тоді як замовник набуває лише право на використання об'єкта права інтелектуальної діяльності в межах та способах, визначеними у законі; 2) майнові права виникають в автора та замовника, фактично вони стають співвласниками об'єкта, створеного на замовлення. У такому випадку, як наголошує науковець, будь-яке використання твору автором чи замовником має бути узгоджено з іншою стороною, якщо інше не буде передбачено в договорі; 3) всі майнові права переходять до замовника. Автор набуває немайнові права, а також право на отримання винагороди за виконання договору замовлення [42, с. 63].

Окремо повинно бути врегульовано право творця на винагороду, не враховуючи належної оплати праці за створення таких об'єктів. Так, на думку О.П. Зайковської та Л.П. Амелічевої, «...винагорода за створення працівником службових об'єктів інтелектуальної власності існує у законодавстві багатьох країн. Особливо цікавим є досвід Польщі. За законодавством цієї держави автори службових об'єктів інтелектуальної власності мають право на винагороду пропорційно прибутку, одержаному підприємством від цього об'єкту. Крім того, в ситуації, коли встановлена винагорода виявляється низькою порівняно з одержуваним прибутком, автор може вимагати її підвищення. Такі норми щодо матеріальної винагороди за створення об'єктів інтелектуальної власності слід запровадити і в Україні, удосконалюючи відповідне законодавство, в тому числі й КЗпП України. Другою важливою гарантією буде встановлення обов'язку роботодавця в окремій нормі КЗпП України сприяти творчій діяльності працівника. Дане сприяння може проявлятися у наданні вільного доступу до

обладнання, інформаційному забезпечені, забезпечені матеріалами, фінансуванні...» [58].

Укладення договору про розподіл майнових прав на службовий твір, на нашу думку, є ефективним способом вирішення проблем у майбутньому під час здійснення розподілу прав між працівником та роботодавцем.

Аналізуючи практику у сфері використання службових творів, наголосимо на тому, що на сьогодні все частіше сторони правовідносин у сфері створення службових творів застосовують саме договірне регулювання, тобто укладають договори про розподілення прав на результати інтелектуальної діяльності. Окремими науковцями (наприклад, Р.О. Денисовою) запропоновано закріпити за роботодавцем право вимагати від автора укласти договір про використання службового твору, у якому кореспондується обов'язок автора виконати вказані дії. Обґрунтованість цієї пропозиції, на думку науковця, підтверджується загальною нормою, згідно з якою підставою виникнення цивільних прав та обов'язків є створення твору науки, літератури та мистецтва. У коло вказаних обов'язків, як наголошує науковець, закономірно вписується і обов'язок автора щодо оформлення відносин із роботодавцем у формі авторського договору про використання результатів службової творчості. Таким чином, найманий працівник укладає два договори: трудовий та цивільний (авторський), у якому регулюються відносини щодо використання службових творів [53, с. 122]. Подібна думка висловлена і Ю.С. Єпіфановою, яка на прикладі питання використання службового твору між викладачами вищих навчальних закладів як авторами та між вищим навчальним закладом як роботодавцем зазначає, що одним із шляхів вирішення проблеми розподілу майнових прав у сфері трудової діяльності об'єктів інтелектуальної власності є належна реалізація авторських прав науково-педагогічних працівників, що можлива за умови укладення таких документів: колективний договір, що встановлює основні гарантії у сфері творчої діяльності певного вищого навчального закладу; трудовий договір (контракт) як індивідуальний підхід щодо організації творчої діяльності; авторський договір між автором та роботодавцем, що закріплює спосіб використання твору, територію, на яку поширюється передане право, розмір і порядок виплати

авторської винагороди та інші умови [56, с. 9]. Підтримуємо цю позицію науковця стосовно необхідності на законодавчому рівні закріпити право вимагати укладення договору про використання службового твору. Проте не погоджуємось із тезою, що саме роботодавець має право вимагати укладення такого договору, у якому кореспондується обов'язок автора виконати вказані дії, оскільки це звужує права іншої сторони правовідносин - працівника. Ми вважаємо, що за працівником також варто залишити право вимагати укладення такого договору, а у договорі надати можливість закріпити й право працівника вимагати виплати належної працівнику авторської винагороди.

Таким чином, ми погоджуємося з Вахонєвою Т.М., що у Цивільному кодексу України та у спеціалізованому законодавстві, а саме у статті 16 Закону України «Про авторське та суміжні права», варто закріпити таку норму: «Працівник та роботодавець мають право вимагати укладення між собою договору про розподілення прав та використання службового твору, у якому обумовити обов'язок автора виконати вказані дії та обов'язок роботодавця виплатити належну працівнику авторську винагороду». Вважаємо, що така позиція захищає як права працівників, так і права роботодавця [47, с. 89].

Проблема розподілу права власності на службові твори є досить актуальною у сфері інтелектуальної власності. З метою покращення правового регулювання відносин, які виникають з приводу об'єктів інтелектуальної власності, та з метою забезпечення єдиних методологічних підходів до запровадження договірних відносин у сфері інтелектуальної власності наказом Міністерства освіти і науки України № 986 від 28 грудня 2004 р. «Про затвердження зразків документів» було затверджено зразок договору про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені під час виконання службових обов'язків і (або) окремого доручення роботодавця. Згідно з п.п. 1.1, 1.2 предметом договору є розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що їх працівник створить чи ймовірно створить під час виконання трудового договору (контракту) в межах виконання службових обов'язків чи окремого письмового доручення роботодавця. Сторони домовилися, що майнові права на такі об'єкти права інтелектуальної власності в межах, визначених законодавством, згідно з

цим договором належать роботодавцю. Цим же наказом визначено основні права та обов'язки працівника як стосовно один до одного, так і щодо створеного ними об'єкта права інтелектуальної власності - службового твору [22]. Таким чином, законодавець намагається визначити загальні вимоги до договору про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності з метою належного врегулювання відносин між працівником та роботодавцем у сфері інтелектуальної власності.

Для усунення колізій в чинному законодавстві варто звернути увагу на норми Постанови Пленуму ВСУ «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав».

Якщо в трудовому або цивільно-правовому договорі між працівником і роботодавцем (юридичною або фізичною особою, де або в якій він працює) не передбачений інший порядок здійснення майнових прав на створений вказаний об'єкт, то вони мають спільні права як на отримання свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір, так і на використання такого об'єкта. Порядок здійснення майнових прав на такий об'єкт може бути врегульований цивільно-правовим договором [19].

Бачимо правову колізію в законодавстві, яку необхідно усунути із врахуванням норм європейського законодавства у зазначеній сфері, в тому числі і в контексті взятих на себе зобов'язань по Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [33], де в ст. 158 сказано, що сторони забезпечують належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони, а в ст. 181 Угоди зафіксовано, що суб'єкт авторського права на комп'ютерні програми є фізична особа або група фізичних осіб, які створили програму, чи, якщо допускається законодавством Сторін, юридична особа, визначена як правовласник згідно із цим законодавством [91]. Якщо комп'ютерна програма створюється найманим працівником на виконання своїх трудових обов'язків або відповідно до вказівок роботодавця, то роботодавцю належать усі виключні майнові права на створену таким чином комп'ютерну програму, якщо інше не передбачено контрактом [13]. Отже як

бачимо лише чітке формулювання статусу службових творів у законодавстві України унеможливить двояке трактування норм і відповідатиме євроінтеграційним зобов'язанням.

Паралельно потребують окремого регулювання службові твори, які створені за замовленням органів державної влади, а тому є доцільними ті зміни, які передбачені у Проекті Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» № 7539 від 01.02.2018 р., які розроблені і подані до Верховної Ради України, а саме до статті 16: «п. 4. Майнові права на службовий твір, створений автором у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) з органом державної влади, належать органу державної влади. 5. Майнові права на комп'ютерну програму, базу даних, створені у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать роботодавцю, якщо інше не встановлено трудовим договором (контрактом)» [13].

Визнаючи окремі положення авторів вартими є дискусії, проте зміни до законодавства запропоновані відповідають європейській практиці та є встановленими на міжнародному рівні, і Україна, взявши на себе відповідні зобов'язання, повинна їх виконувати. Аналізовані зміни до законодавства про авторське право та суміжні права дають відповіді лише на питання щодо комп'ютерних програм і бази даних, а також службових творів, створених автором у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) з органом державної влади, однак, в цілому, відповіді на питання щодо розбіжностей норм Цивільного Кодексу та Закону України «Про авторське право та суміжні права» на службові твори законопроектом не усуваються.

Тому вважаємо за необхідне з метою належного і однозначного регулювання прав на службові твори в трудовому договорі передбачити чітко положення щодо обов'язку автора створювати відповідний службовий твір (чітко визначені форма твору, обсяг, інші спеціальні вимоги, в тому числі детально щодо оплати праці за створення таких об'єктів). Дуже складно однозначно передбачити умовами договору перелік можливих об'єктів, які будуть створені співробітником у рамках виконання службових обов'язків, тому на практиці в договорі вказується, що розподілу підлягають майнові права на всі об'єкти, створені

співробітником у рамках своїх службових обов'язків. Крім того, такий обов'язок щодо конкретного кола об'єктів та прав та обов'язків працівника повинен бути прямо зазначений у положеннях або посадових інструкціях, що діють у відповідній установі чи організації, а працівник повинен бути з ними ознайомлений.

Іншим важливим питанням, яке виникає під час розподілу прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, створені в результаті виконання трудового договору або службового завдання, є розподіл прав між особами, які спільно створили об'єкт права інтелектуальної власності - службовий твір. Зазначимо, що статтею 429 Цивільного кодексу України та статтею 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» не закріплено положення щодо належності права інтелектуальної власності кільком особам. А тому для здійснення правового регулювання таких відносин доцільно застосовувати загальні норми чинного законодавства. Так, С.І. Бондаренко зазначає, що про співавторство може йтися тоді, коли в результаті спільної праці двох або кількох осіб з'являється єдиний колективний твір.

Єдність та цілісність колективного твору, над яким співавтори працюють за єдиним планом (темою, сюжетом), встановлюється з урахуванням його змісту та зовнішньої форми. Коли використовується одна форма вираження (наприклад, слово), праця співавторів має однорідний характер (вони виконують однакову роботу). В іншій формі вираження співавтори виконують різну за характером працю (опера створюється зусиллями композитора, лібретиста), а єдність їхнього твору забезпечується сполученням змісту і форми вираження [44, с. 83-84]. У Законі України «Про авторське право і суміжні права» визначено, що співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить усім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення. Відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними [6]. Таким чином, якщо службовий твір створений кількома працівниками спільно, то для розпорядження ним, по-перше, має бути укладена угода між самими співавторами щодо використання твору. Зокрема, на

такій обов'язковій вимозі наголошує А.О. Котляр, який зазначає, що однією з необхідних умов виникнення співавторства є укладання авторами твору угоди, яка повинна розглядатись як волевиявлення авторів, спрямоване на спільну творчу роботу. Подібна угода розглядається як договір, основною ознакою якого є вольовий акт, тобто дії людей, спрямовані на виникнення правовідносин. Угоди між співавторами про спільне використання творів є обов'язковими для здійснення їх використання. Угодою між співавторами можуть бути визначені способи використання твору загалом, межі прав окремих співавторів щодо частин, які мають самостійне значення, способи зазначення імен під час обнародування твору, порядок розподілу винагороди між співавторами тощо [67, с. 98]. По-друге, на здійснення розподілу права на службовий об'єкт роботодавець має брати згоду у кожного із співавторів цього службового твору. Досить часто така угода між співавторами та роботодавцем укладається у формі окремого договору як із кожним з авторів відповідно до участі кожного з них у створенні об'єкта права інтелектуальної власності, так із співавторами у цілому у формі єдиного договору. У такому договорі має бути передбачено розподіл майнових прав стосовно кожного із співавторів відповідно до їхньої участі у створенні об'єкта права інтелектуальної власності. Отже, для реалізації права на розпорядження об'єктом права інтелектуальної власності необхідно укласти відповідні договори, у яких мають бути узгоджені всі питання щодо розподілу майнових прав на службовий твір між співвласниками та роботодавцем.

У випадку, якщо такий договір про розподіл прав власності з тих чи інших причин не укладений, співвласники можуть спільно у будь-який спосіб використовувати службовий твір, причому жодна із сторін не має права розпоряджатись майновими правами на службовий твір без згоди іншої сторони.

Використання об'єкта інтелектуальної власності співавторами чітко передбачено у статті 436 Цивільного кодексу України, відповідно до якої авторське право на твір, створений у співавторстві, належить співавторам спільно незалежно від того, становить такий твір одне нерозривне ціле чи складається з частин, кожна з яких може мати ще й самостійне значення. Частина твору, створеного у співавторстві, визнається такою, що має самостійне значення, якщо

вона може бути використана незалежно від інших частин цього твору. Кожен із співавторів зберігає своє авторське право на створену ним частину твору, яка має самостійне значення. Відносини між співавторами можуть бути визначені договором. У разі відсутності такого договору авторське право на твір здійснюється всіма співавторами спільно [4].

Тому, дослідження сучасного стану правового регулювання відносин між роботодавцем та працівником як автором службового твору свідчить про наявність багатьох проблем на рівнях законодавчого регулювання особистих немайнових і майнових прав на твір, створений під час виконання трудових обов'язків та правової обізнаності авторів таких об'єктів. Це, безперечно, негативно позначається на ринку інтелектуального потенціалу країни. Зазначені недоліки, властиві сучасному вітчизняному етапу правового регулювання відносин між роботодавцем та працівником як автором службового твору, обумовлюють необхідність здійснення як загальнодержавних, так і локальних заходів для вирішення окреслених питань.

Отже, слід наголосити на тому, що відсутність нормативно-правового регулювання на законодавчому рівні можливості співавторів службового твору та роботодавців використовувати службовий твір є значною прогалиною у чинному законодавстві. Для подолання невизначеності у правовому регулюванні та для належного розподілу прав власності між співвласниками та роботодавцем доцільно передбачити у Цивільному кодексі України обов'язковість укладення договору про розподіл права власності на службові твори між співавторами та роботодавцем, у якому варто чітко передбачити порядок здійснення майнових прав на твір між співавторами-працівниками та роботодавцем.

Таким чином, проаналізувавши основні проблеми, які виникають під час розподілу прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, створених у результаті виконання трудового договору або службового завдання, наголосимо на необхідності законодавчого закріплення обов'язковості укладення договору між працівником та роботодавцем, а також між співвласниками службового твору

3.2. Істотні умови договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності

Істотні умови договору визначають найістотніші його аспекти, що впливають із правової природи відповідного договірної виду чи окремого договору. Істотні умови, що є універсальними чи характерні для договорів певного виду, як правило, визначаються законом. Специфічні для окремого договору істотні умови визначаються взаємною згодою сторін у разі, якщо на цьому наполягає хоча б одна з них.

Не менш важливим є визначення та деталізація предмета в договорах в сфері інтелектуальної власності. Так, М. В. Гордон відзначає, що однією з умов сценарного договору є точне визначення характеру роботи належно затвердженого лібрето у вигляді додатку до договору, що включає до себе виклад змісту фільму і визначає жанр фільму. Так, в договорі на написання сценарію до документального фільму «Серце Вірменії» вміщувалося лише зазначення, що студія доручає, а автор приймає на себе написання сценарію цього фільму і, таким чином, предмет договору точно вставити не можливо [50, с. 204].

Отже, деталізація предмета договору в ньому самому чи додатках до нього має важливе практичне значення з точки зору наявності належної домовленості щодо нього чи твердження, що сторони належним чином не досягнули такої домовленості. При цьому суд не наділений повноваженнями компенсувати недововленість сторін щодо предмета договору.

Безперечно, окреслені розбіжності можуть призвести до виникнення значної кількості спорів. Тому єдиним правильним рішенням за такої ситуації, як з позиції захисту прав роботодавця, так і працівника (автора), буде чітка регламентація прав і обов'язків працівника зі створення творів, що можуть мати ознаки об'єкта права інтелектуальної власності, в укладеному письмовому трудовому договорі чи у його посадовій інструкції. Якщо трудове завдання на створення разове, тобто таке, що не стосується постійних трудових обов'язків працівника, однак відповідає посаді та освіті, його слід оформити звичайним наказом із додатком – описом завдання, прав та обов'язків працівника щодо створеного твору.

Працівник має бути ознайомлений із покладеними на нього обов'язками – цю обставину засвідчуватиме його підпис про ознайомлення з посадовою інструкцією чи наказом. Також може бути укладено «службовий авторський договір» з чітким розподілом прав інтелектуальної власності, створеної під час трудових відносин.

Договірне регулювання є досить важливим та досить часто використовується під час розподіленні прав на службові твори. Договірне регулювання надає сторонам можливість висловити та закріпити власні бажання стосовно створеного твору. Крім того, перевагою договірного регулювання є те, що сторони спроможні досягнути консенсусу у своїх взаємовідносинах, що у подальшому виключає кількість судових позовів з приводу розподілу прав власності на службові твори, винаходи, корисні моделі, тощо.

Що ж до істотних умов даного виду договору, то має бути передусім враховано: характер трудової функції працівника; предмет договору; строк дії договору; загальні права та обов'язки сторін; обсяг прав сторін на службовий твір, зокрема й способи та умови його використання; форму і порядок оплати авторської винагороди; відповідальність сторін за порушення умов «службового авторського договору».

При укладенні договору необхідно також звертати увагу на порядок його виконання працівником. Залежно від об'єкта авторського права результатом роботи можуть бути як усі твори, створені працівником протягом робочого часу, так і твори, створені протягом дії договору, або ж, навпаки, лише конкретні твори. Тому доцільно передбачити у договорі надання службового (авторського) завдання, в якому чітко окреслити вимоги до кожного об'єкту, строки його створення та порядок передавання роботодавцю [90].

Щодо форми та порядку оплати авторської винагороди необхідно зазначити, що законодавство не обмежує сторін у виборі порядку виплати авторської винагороди. Це може бути і фіксована заробітна плата, і додаткова плата до заробітної. Водночас наявні і певні розбіжності. Наприклад, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати» [24] премії за винаходи і раціоналізаторські пропозиції та літературний гонорар штатним працівникам газет і журналів, що

сплачується за авторським договором, не враховуються при обчисленні середньої заробітної плати в усіх випадках її збереження.

Якщо згідно з умовами договору майнові права на об'єкт спільно належать працівнику та роботодавцю, то працівник крім винагороди, отриманої за створення об'єкта авторського права, має право на отримання авторської винагороди за кожне використання твору. Така винагорода, зокрема, визначається у відсотках від доходу, отриманого від використання твору, або у виді фіксованої суми. При цьому ставки авторської винагороди за використання твору не можуть бути нижчими за мінімальні, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Варто зазначити, що особливості трудових прав та обов'язків працівників щодо створення певних творів у галузі науки, літератури і мистецтва можуть визначатися спеціальними законами. Наприклад, особливості розподілу авторських майнових прав між автором та роботодавцем містяться у ст. 30 Закону України «Про архітектурну діяльність» від 20 травня 1999 року[7]; обов'язки творчих працівників телерадіоорганізацій закріплені у ст. 60 Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року[12]; питання розподілу майнових прав автора на фільм, права власності на вихідні матеріали фільму та фільмокопії регулюється ст. 16 Закону України «Про кінематографію» від 13 січня 1998 року [8] тощо.

За загальним правилом розподіл прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, створених у результаті виконання трудового договору або службового завдання, здійснюється таким чином: особисті немайнові права інтелектуальної власності на створений службовий твір належать працівникові, який створив цей твір, а майнові права на цей твір належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором. Таким чином, законодавець надає можливість сторонам правовідносин самотійно визначати окремі аспекти розпорядження правами на службовий об'єкт на основі укладеного між ними договору. Зазначимо, що істотними умовами договору мають обов'язково бути строк, протягом якого має бути створений службовий об'єкт, та способи й умови використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав замовником.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права» до майнових прав на службові твори належать виключне право на використання твору, а також виключне право на дозвіл або заборону використання твору іншими особами. Виключне право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти:

- 1) відтворення творів;
- 2) публічне виконання і публічне сповіщення творів;
- 3) публічну демонстрацію і публічний показ;
- 4) будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;
- 5) переклади творів;
- 6) переробки, адаптації, аранжування та інші подібні зміни творів;
- 7) включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо.

Цей перелік майнових прав не є вичерпним. Майнові права за загальним правилом належать роботодавцю, якщо інше не обумовлено у трудовому договорі між працівником та роботодавцем.

Наголошуємо на тому, що процес виконання службового завдання та створення службового твору має бути чітко регламентовано у трудовому договорі. Цим же договором можуть визначатись і конкретні права працівника та роботодавця на результати інтелектуальної діяльності - службового твору. Проте ми не підтримуємо позицію щодо необхідності закріплення саме у трудовому договорі розподілу прав працівника та роботодавця на створений службовий об'єкт. На нашу думку, це зумовлюється специфікою трудового договору, предметом якого має бути не розподіл прав, а умови роботи, умови оплати праці працівника, визначення умов внутрішнього трудового розпорядку тощо. Розподіл права власності має здійснюватись на основі укладення окремого цивільно-правового договору, який має базуватись на взаємній волі працівника та роботодавця, рівності їхніх прав та на принципі диспозитивності. Одним із таких

договорів є договір про розподілення права власності на результати інтелектуальної діяльності.

Договором мають бути чітко визначені права як роботодавця, так і працівника. У науково-практичному коментарі до Цивільного кодексу України зазначено, що предметом договору про розподіл майнових прав на службовий твір є майнові права на твір, створений у процесі виконання трудових обов'язків, що розподіляються певним чином між автором (працівником) та роботодавцем. У договорі мають бути чітко вказані майнові права, що розподіляються між автором (працівником) та роботодавцем. Варто зазначити, що в окремих випадках ці права (зокрема, право на використання службового твору) можуть розподілятися між працівником, який створив об'єкт авторського права у зв'язку з виконанням трудового договору, і роботодавцем не обов'язково порівну. Звичайно, під час розподілу зазначених прав слід враховувати вклад у створення об'єкта авторського права кожної сторони, тобто творчий внесок працівника, матеріальне, фінансове та інше забезпечення робіт зі створення цього об'єкта [73, с. 714]. Дещо не погоджуємось із такою думкою, оскільки, по-перше, Цивільним кодексом України передбачено можливість набуття юридичною особою, фізичною особою, де чи в якій працює працівник, окремих немайнових прав, а тому така можливість має бути деталізована у договорі. Отже, договором має бути чітко визначено, які саме немайнові права набуває юридична чи фізична особа - роботодавець на створений службовий твір. По-друге, під час розподілу зазначених прав слід враховувати вклад у створення об'єкта авторського права кожної сторони, тобто творчий внесок працівника, матеріальне, фінансове та інше забезпечення робіт зі створення цього об'єкта. Але як це здійснити на практиці, якщо договір про розподіл прав зазвичай укладається перед створенням чи на початкових етапах створення службового твору, коли передбачити частку участі кожного з авторів неможливо.

Натомість Н.А. Іваницька та В.В. Соловйова стверджують, що у випадку спільного здійснення працівником і роботодавцем прав на об'єкт інтелектуальної власності на відносини цих сторін не поширюються положення про спільну сумісну власність (глава 26 Цивільного кодексу України). Вчені акцентують увагу

на тому, що положення глави 26 Цивільного кодексу України не здатні належним чином врегулювати здійснення майнових прав інтелектуальної власності особами, яким такі права належать спільно [60, с. 33-35; 76, с. 111-114].

Погоджуючись із цією позицією, зауважимо, що право інтелектуальної власності - це поняття, не тотожне праву власності. Цивільне законодавство чітко регламентує, що ці права є незалежними один від одного. Відтак неможливо застосовувати до відносин спільного використання майнових прав норми про спільну сумісну, а тим більше - спільну часткову власність.

Ще одне право - виключне право дозволяти/забороняти використання об'єкта інтелектуальної праці в первинному вигляді - властиве працівнику, якщо інше не визначено договором. Проте часто складається така ситуація, коли працівник забороняє роботодавцю використовувати цей об'єкт. Роботодавець у такому випадку може себе захистити лише шляхом встановлення відповідних положень у договорі або укладання з працівником ліцензійного договору.

В умовах здорової конкуренції у сфері інтелектуальної власності кожен замовник і роботодавець зацікавлений у зміцненні своїх позицій шляхом заборони автору «працювати» на конкурентів. Однак частина 7 статті 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [6] визначає, що умови договору, що обмежують право автора на створення майбутніх творів на зазначену в договорі тему чи в зазначеній сфері, є недійсними. Отже, подібні умови в договорі, навіть у разі встановлення для автора певних санкцій за їх порушення, є радше спробою психологічного впливу на автора, ніж правовим механізмом.

Не менш цікавим є право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання. Таким правом найчастіше в силу положень договору наділяється і працівник, і роботодавець. Проблемні питання в даному аспекті можуть з'являтися на стадії захисту таких прав у суді. Дане майнове право є механізмом для забезпечення особистого немайнового права - забезпечення недоторканності та цілісності твору.

Проте на стадії звернення до суду роботодавець може зустрітися з правовою проблемою: він не є належним позивачем у таких справах. Мається на увазі

ситуація, коли в договорі про розподіл майнових прав інтелектуальної власності не визначається права роботодавця звертатися із захистом майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності. Тому ми пропонуємо передбачати в договорах про розподіл майнових прав інтелектуальної власності, в ліцензійному, трудовому договорі, договорі про замовлення службового твору умову, за якою роботодавець має право звернутися до суду за захистом майнових прав на результат інтелектуальної (творчої) праці.

Ще одне важливе право - право отримувати доходи від створення об'єкта інтелектуальної (творчої) праці (авторська винагорода). Ч. 3 ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає, що за створення і використання службового твору автору (працівнику) належить авторська винагорода, розмір та порядок виплати якої встановлюється трудовим договором (контрактом) та/або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

У науковій літературі існує думка, що роботодавець зобов'язаний сплатити працівнику авторську винагороду за конкретний службовий твір, а не заробітну плату. Така точка зору підтверджується листом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 2389 від 21 квітня 2003 року [11]. Виходячи з положень статті 16 Закону, роботодавець отримує виключні майнові права, однак зобов'язаний сплатити авторську винагороду за створення і використання твору.

Хоча законодавство прямо не передбачає того, що невиплата авторської винагороди впливає на передачу авторських прав на твір, для мінімізації ризиків слід виплачувати авторську винагороду, при цьому підтверджуючи вчинення відповідних платежів.

Частина 2 статті 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює, що авторська винагорода може бути визначена договором у вигляді відсотків від доходу, отриманого від використання твору, або у вигляді фіксованої суми або іншим способом. При цьому ставки авторської винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України. Такі ставки визначені в постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за

комерційне використання опублікованих із комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань» №71 [25], «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» № 72 [23] і виражені у відсотках від доходу, отриманого від використання певного твору в певному виді діяльності.

Оскільки існують законодавчі вимоги до оплати авторської винагороди, необхідно підтверджувати здійснення виплат авторської винагороди працівникові від роботодавця. Найбільш дієвим способом, на наш погляд, є оплата шляхом грошового банківського переказу на картковий рахунок працівника з визначенням призначення платежу: оплата авторської винагороди за договором. Іншим законним способом є виплата винагороди готівкою через касу підприємства роботодавця.

Таким чином, підсумовуючи все вищезазначене, деталізація предмета договору в ньому самому чи додатках до нього має важливе практичне значення з точки зору наявності належної домовленості щодо нього чи твердження, що сторони належним чином не досягнули такої домовленості. Також не менш важливим є питання винагороди, порядку її виплати. Зауважимо, що майнові права на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин є важливими в умовах сьогодення, оскільки забезпечують використання різного роду об'єктів (програмного забезпечення, творів мистецтва, літератури, наукових джерел тощо). Проте для забезпечення юридичної правильності, правомірності використання об'єктів інтелектуальної власності необхідно укласти з працівником одразу декілька договорів із метою надійності відносин із ним. Таким чином, тягар забезпечення дійсності договорів, незважаючи на те, що працівник є слабшою стороною трудових правовідносин, покладається на роботодавця. Вважаємо, що на законодавчому рівні слід передбачити більш дієві механізми взаємодії творчих працівників із роботодавцями, адже від інтелектуальних творчих відносин працівника і роботодавця залежить стабільність цивільного обігу учасників трудових і пов'язаних із ними відносин.

3.3. Відповідальність сторін за невиконання (неналежне виконання) умов договору про використання службового об'єкта права інтелектуальної власності

Значний та швидкий розвиток ринкової економіки спричинює постійні зміни підходів до побудови договірних відносин підприємств. Разом із тим виникає потреба у вдосконаленні цивільно-правового регулювання цих відносин. Одним із найважливіших питань цивільно-правового регулювання договірних відносин є відповідальність за невиконання або порушення умов договору. У науковій літературі вважається, що дане питання є достатньо досліджене та належно врегульоване. Проте, судова практика свідчить про недосконалість законодавства та неоднозначне розуміння норм закону та проблеми їх застосування. Питанням цивільно-правової відповідальності за договором займалася велика кількість вчених, а саме:

Розпочинаючи аналіз особливих умов відповідальності за договором використання службового об'єкта права інтелектуальної власності одразу ж зазначимо, що будемо відштовхуватися від поширеного в доктрині розуміння цивільно-правової відповідальності як передбаченого правовими нормами чи договірними положеннями обов'язку правопорушника зазнати певних несприятливих для нього наслідків [70, с. 124]. Цивільно-правова відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов досліджуваного нами договору носить майновий характер, що проявляється у застосуванні до порушника додаткових майнових обтяжень, розмір яких, за загальним правилом, повинен відповідати розміру понесених кредитором збитків. Тобто договірна відповідальність проявляється у приєднанні до порушеного обов'язку додаткового обов'язку у такого порушника, за яким він позбавляється майнового блага, не отримуючи взамін іншої компенсації [80, с. 213–214]. У цивілістичній доктрині питання правової природи порушення договірного зобов'язання розглядається в контексті вчення про цивільно-правову відповідальність, її підстави та умови, при цьому вказується на те, що має місце цивільне правопорушення [51, с. 31].

Пушкін А.А. вважає, що цивільно-правова відповідальність – це покладання на особу, відповідальну за невиконання або неналежне виконання зобов'язання або за порушення іншого, що охороняється законом права, несприятливих майнових наслідків, передбачених правовою нормою [81, с. 413].

Вважаємо, що цивільно-правова відповідальність виступає, як санкція за порушення тієї чи іншої норми, що породжує негативні наслідки.

Договірна відповідальність є різновидом цивільно-правової відповідальності і має всі її ознаки. Але оскільки вона потрапляє під регулятивний вплив договору, то ним можуть бути визначені і межі відповідальності сторін, види санкцій, підстави звільнення від відповідальності (наприклад, форс-мажор), розподіл ризиків і т. п. [48, с. 8].

В юридичній літературі, договірна відповідальність ніколи не має однієї підстави, їх вимагається як мінімум дві:

- 1) існування договірного зобов'язання, формально дійсного і за сутності відповідного закону;
- 2) порушення такого зобов'язання, тобто невиконання або неналежне його виконання – за кількістю, якістю, строком тощо [38, с. 29].

У рамках договору порушення договору підрядником може полягати у невиконанні чи неналежному виконанні своїх зобов'язань, що закріплені безпосередньо у договорі, нормативно-правових актах, технічних нормах чи технічному завданні.

Основними принципами цивільно-правової відповідальності є: 1) принцип законності (необов'язково відповідальність має бути передбачена законом, але якщо передбачена, то при імперативній нормі сторони відступити від неї не вправі, при диспозитивній можуть прийняти інше рішення, в усякому разі, рішення сторін і компетентного органу, що розглядає їх спір, не може суперечити закону), 2) принцип невідворотності відповідальності (досі велися суперечки щодо невідворотності притягнення до відповідальності, тепер говорити про таку невідворотність у ретроспективному аспекті не можна, вона надається на розсуд потерпілої сторони, відповідальність же в перспективному аспекті зберігається у всіх випадках), 3) принцип рівноправності сторін; 4) принцип поєднання

особистих інтересів із суспільними інтересами (два останніх є загальними принципами цивільного права, в тому числі і в сфері відповідальності) [89, с. 284].

Договірна відповідальність здійснюється у певних формах. Єдиного і прийняттого для всіх погляду щодо форм відповідальності донині немає. Доцільно виділити п'ять основних форм договірної відповідальності: відшкодування збитків, відшкодування моральної шкоди, сплату неустойки, втрату завдатку і виплату компенсації (разового грошового стягнення замість відшкодування збитків [77, с.12].

Деякі вчені виділяють також відповідальність без вини. При цьому під договірною відповідальністю без вини слід розуміти відповідальність, підставою виникнення якої є порушення договірних зобов'язань або норм цивільного законодавства, що регулюють договірні правовідносини.

Підставою виникнення договірної відповідальності є порушення відносного суб'єктивного права, конкретного обов'язку. За загальним правилом, договірні зобов'язання сторони приймають на себе добровільно. Працівник або роботодавець, укладаючи договір, порівнює або принаймні має порівнювати свої можливості зі змістом прийнятих на себе обов'язків; він усвідомлює характер узятих обов'язків і цілком конкретно передбачає можливість настання відповідальності в разі їхнього порушення. У зв'язку з цим настання договірної відповідальності в переважній більшості випадків позбавлене фактора раптовості, а отже, і ризику [45, с.72].

Необхідно також додати, що особливістю договірних відносин, як санкції за порушення умов договору, є те, що вона завжди породжує додаткове зобов'язання, як правило, у вигляді майнового обтяження.

В договорі можуть бути передбачені наступні особливості щодо відповідальності працівника:

- 1) Працівник несе відповідальність перед третіми особами, що заявили свої права на службовий твір, і зобов'язаний відшкодувати Роботодавцю всі витрати, викликані порушенням майнових та немайнових прав інтелектуальної власності на твір третіх осіб.

2) Працівник несе матеріальну відповідальність за передачу третім особам будь-якої інформації, що зв'язана з службовим твором і його створенням. За виконання зазначених дій Працівник несе відповідальність у вигляді компенсації Роботодавцю всіх збитків, заподіяних такою передачею, у тому числі компенсації упущеної вигоди.

Крім того, до працівника можуть бути застосована відповідальність шляхом позбавлення окремих прав чи покладенням на них додаткових обов'язків з метою охорони правопорядку у сфері трудових правовідносин [81, с. 237]. До заходів 25 такого примусу належать дисциплінарні стягнення у вигляді догани та звільнення. Також на працівника, який є посадовою особою, може бути покладена матеріальна відповідальність за не одержаний підприємством, установою, організацією прибуток. Дані заходи є достатньо ефективними у попередженні та припиненні незаконних дій працівника щодо майнових прав інтелектуальної власності на службовий твір[58, с. 25].

Таким чином, відповідальність за порушення або невиконання умов договору є дуже важливим аспектом при укладанні та виконанні договору. Для сторін договору вона може виступати певним гарантом виконання умов договору, оскільки при його порушенні відповідальність породжує певні негативні наслідки. Проте велика кількість питань, що виникає при розгляді даної теми та аналіз судової практики, дають змогу зробити висновки про доцільність подальшого дослідження інституту договірної відповідальності.

Для забезпечення дотримання та виконання цих норм необхідно встановити відповідальність за їх порушення, тобто визначити заходи державного примусу, які є другою складовою правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків.

Отже дослідження сучасного стану правового регулювання відносин між роботодавцем та працівником як автором службового твору свідчить про наявність багатьох проблем на рівнях законодавчого регулювання особистих немайнових і майнових прав на твір, створений під час виконання трудових обов'язків та правової обізнаності авторів таких об'єктів. Це, безперечно, негативно позначається на ринку інтелектуального потенціалу країни. Зазначені

недоліки, властиві сучасному вітчизняному етапу правового регулювання відносин між роботодавцем та працівником як автором службового твору, обумовлюють необхідність здійснення як загальнодержавних, так і локальних заходів для вирішення окреслених питань.

Деталізація предмета договору в ньому самому чи додатках до нього має важливе практичне значення з точки зору наявності належної домовленості щодо договору чи твердження, що сторони належним чином не досягнули такої домовленості. Також не менш важливим є питання винагороди, порядку її виплати. Зауважимо, що майнові права на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин є важливими в умовах сьогодення, оскільки забезпечують використання різного роду об'єктів (програмного забезпечення, творів мистецтва, літератури, наукових джерел тощо). Проте для забезпечення юридичної правильності, правомірності використання об'єктів інтелектуальної власності необхідно укласти з працівником одразу декілька договорів із метою надійності відносин із ним. Таким чином, тягар забезпечення дійсності договорів, незважаючи на те, що працівник є слабшою стороною трудових правовідносин, покладається на роботодавця. Вважаємо, що на законодавчому рівні слід передбачити більш дієві механізми взаємодії творчих працівників із роботодавцями, адже від інтелектуальних творчих відносин працівника і роботодавця залежить стабільність цивільного обігу учасників трудових і пов'язаних із ними відносин.

Відповідальність за порушення або невиконання умов договору є дуже важливим аспектом при укладанні та виконанні договору. Для сторін договору вона може виступати певним гарантом виконання умов договору, оскільки при його порушенні відповідальність породжує певні негативні наслідки. Проте велика кількість питань, що виникає при розгляді даної теми та аналіз судової практики, дають змогу зробити висновки про доцільність подальшого дослідження інституту договірної відповідальності.

Для забезпечення дотримання та виконання цих норм необхідно встановити відповідальність за їх порушення, тобто визначити заходи державного примусу,

які є другою складовою правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі викладено теоретичні та практичні підходи до правового регулювання суспільних відносин на основі аналізу чинного законодавства України та практики його реалізації. Виходячи із наведених у роботі наукових положень, аналізу законодавства України та актуальної судової практики, сформовано наступні висновки та пропозиції:

1. За загальним правилом наукова думка виділяє дві базові концепції, стосовно яких здійснюється віднесення прав на службовий твір. Згідно із першою, яка характерна в більшості для країн, що підтримують традиції континентального права, первісне володіння авторськими правами належить автору, а саме йому належать особисті немайнові права, проте всі майнові права належать роботодавцю.

У відповідності ж до другої концепції, яка характерна для країн англосаксонського права, зокрема, Сполучених Штатів, якщо робота «зроблена за наймом», роботодавець вважається законним автором. У деяких країнах це називається корпоративним авторством. Особа, яка виступає в якості роботодавця може бути корпорацією або іншою юридичною особою, організацією або фізичною особою.

2. Поняття службового твору пропонується розуміти як твору, створеного автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

3. Чинне українське законодавство втілює базові правові засади європейської правової моделі:

- первинність виникнення права інтелектуальної власності в автора твору;
- невідчужуваність особистих немайнових прав автора;
- право автора на справедливую винагороду;
- нікчемність введення обмежень для автора створювати інші твори паралельно з замовленням;
- право на вільне волевиявлення учасника правочину, яке повинне відповідати його внутрішній волі;

- засади права власності на результати інтелектуальної праці (згідно зі статтями 41 і 54 Конституції України).

4. Інтелектуальна праця в Україні регулюється нормами цивільного та трудового права, що обумовлює складність дослідження правової природи інтелектуального продукту – службового твору. Більше того, законодавці так і не розробили якісного законопроекту щодо вирішення правової колізії між Цивільним кодексом України та Законом України «Про авторське право і суміжні права», адже всі подані на розгляд Верховної Раді України законопроекти були відхилені.

Вказану правову колізію в законодавстві необхідно усунути із врахуванням норм європейського законодавства у зазначеній сфері, в тому числі і в контексті взятих на себе зобов'язань по Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, де в ст. 158 сказано, що сторони забезпечують належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є, а в ст. 181 Угоди зафіксовано, що суб'єкт авторського права на комп'ютерні програми є фізична особа або група фізичних осіб, які створили програму, чи, якщо допускається законодавством сторін, юридична особа, визначена як правовласник згідно із цим законодавством. Якщо комп'ютерна програма створюється найманим працівником на виконання своїх трудових обов'язків або відповідно до вказівок роботодавця, то роботодавцю належать усі виключні майнові права на створену таким чином комп'ютерну програму, якщо інше не передбачено контрактом.

5. Єдиною підставою виникнення первісного права інтелектуальної власності на службовий об'єкт варто визнати створення результату інтелектуальної, творчої діяльності, а не укладення трудового договору. Вважаємо, що положення щодо правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків, мають бути закріплені у трудовому законодавстві, оскільки відносини, що виникають у процесі створення даних об'єктів тісно пов'язані з трудовими.

6. Одним із суб'єктів права інтелектуальної власності на винахід є володілець патенту. Проте, як свідчить практика, особи і винахідника, і володільця патенту збігаються між собою не завжди. Адже володільцями можуть бути й інші особи. На жаль, на сьогодні це питання у законодавстві України не врегульоване.

Необхідно в законодавстві України з'ясувати поняття «винахідник» та «автор винаходу», внести ці термінологічні зміни як до Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», так і Цивільному кодексі України.

7. Суб'єктами права на службовий об'єкт інтелектуальної власності є роботодавець та працівник, при цьому мають бути дотримані законодавчо встановлені вимоги щодо порядку оформлення працівника на роботу: видання наказу про прийняття, підписання трудового договору, повідомлення Державної фіскальної служби України про прийняття працівника на роботу до початку виконання працівником своєї трудової функції. У всіх інших випадках, наприклад у разі укладання цивільно-правової угоди з фізичною особою та підприємством, то не будуть застосовуватися положення щодо регулювання об'єкта права інтелектуальної власності як службового, так як суб'єкти не перебувають у трудових відносинах.

8. Необхідно удосконалити на законодавчому рівні здійснення прав на службовий об'єкт права інтелектуальної власності, в тому числі варто передбачити, що за результати своєї інтелектуальної діяльності працівник має право отримати винагороду пропорційно прибутку, одержаному підприємством від цього об'єкту. Необхідно удосконалити законодавство щодо наступних питань: відобразити питання винагороди автора об'єкта права інтелектуальної власності; повідомити роботодавця про факт створення такого об'єкта; порядок переходу майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт; питання конфіденційності та вирішення спорів між сторонами.

9. Деталізація предмета трудового договору в ньому самому чи додатках до нього має важливе практичне значення з точки зору наявності належної домовленості щодо нього чи твердження, що сторони належним чином не досягнули такої домовленості. Також не менш важливим є питання винагороди,

порядку її виплати. Зауважимо, що майнові права на результати інтелектуальної (творчої) праці суб'єктів трудових правовідносин є важливими в умовах сьогодення, оскільки забезпечують використання різного роду об'єктів (програмного забезпечення, творів мистецтва, літератури, наукових джерел тощо). Проте для забезпечення юридичної правильності, правомірності використання об'єктів інтелектуальної власності необхідно укласти з працівником одразу декілька трудових договорів із метою надійності відносин із ним. Таким чином, тягар забезпечення дійсності договорів, незважаючи на те, що працівник є слабшою стороною трудових правовідносин, покладається на роботодавця.

10. Відповідальність за порушення або невиконання умов трудового договору є дуже важливим аспектом при укладанні та виконанні цього договору. Для сторін трудового договору вона може виступати певним гарантом виконання умов договору, оскільки при його порушенні відповідальність породжує певні негативні наслідки. Проте велика кількість питань, що виникає при розгляді даної теми та аналіз судової практики, дають змогу зробити висновки про доцільність подальшого дослідження інституту договірної відповідальності.

Задля подолання невизначеності у правовому регулюванні та для належного розподілу прав власності між співвласниками та роботодавцем доцільно передбачити у Цивільному кодексі України обов'язковість укладення договору про розподіл права власності на службові твори між співавтором та роботодавцем, у якому варто передбачити порядок здійснення майнових прав на твір між співавторами – працівниками та роботодавцем.

Також для забезпечення дотримання та виконання цих норм необхідно встановити відповідальність за їх порушення, тобто визначити заходи державного примусу, які є другою складовою правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків.

Для подолання колізій і прогалин в законодавстві про інтелектуальну власність, удосконалення захисту прав роботодавців та робітників, пропонуємо:

- додати до Кодексу законів про працю України нову главу «Службові об'єкти права інтелектуальної власності» та проект Трудового кодексу України, в

якій передбачити підстави, коли об'єкт інтелектуальної власності можна вважати службовим, права та обов'язки роботодавця і працівника, у свою чергу це слугуватиме дієвим захистом на законодавчому рівні працівника і в тому числі роботодавця.

- прийняти єдиний кодифікований акт для регулювання відносин інтелектуальної власності, якому передбачити чіткий порядок розподілу прав на службові твори в залежності від виду створеного об'єкту права інтелектуальної власності;
- закріпити у такому кодифікованому акті положення про те, що майнові права на комп'ютерну програму, базу даних, створені у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), належать роботодавцю, якщо інше не встановлено трудовим договором (контрактом); виключні авторські права на комп'ютерну програму, створену спільно групою фізичних осіб, належать їм спільно; особа, яка має право на використання копії комп'ютерної програми, має право без дозволу правовласника спостерігати, вивчати або перевіряти функціонування програми з метою визначення ідей і принципів, які лежать в основі будь-якого елемента програми, якщо ця особа робить це, здійснюючи будь-які дії щодо завантаження, виведення на екран, запуску, передачі або зберігання програми, які він чи вона має право робити; охорона не надається комп'ютерним програмам, що використовуються під час створення або функціонування баз даних, доступних за допомогою електронних засобів; результати творчої праці автора, охороняються авторським правом, жодні інші критерії не застосовуються для визначення їхнього права на охорону;
- закріпити у такому кодифікованому акті положення про те, що майнові права на службовий твір, створений автором у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту) з органом державної влади, належать органу державної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної ради України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 року № 322-VIII: станом на 11.10.2018 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
4. Цивільний кодекс України : Закон від 16 січня 2003 р. №40-44-ВР// База даних «Законодавство України» / ВР України – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII [Електронний ресурс] // — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 року № 3792-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
7. Про архітектурну діяльність : Закону України № 687-XIV від 20 травня 1999 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14/ed20170101>.
8. Про кінематографію : Закону України № 9/98-ВР від 13 січня 1998 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>.
9. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 року № 3687-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>.
10. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від

15.12.1993 № 3688-XII [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>.

11. Про регуляторну діяльність відповідно до Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва № 2389 від 21 квітня 2003 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6221563-04>.

12. Про телебачення і радіомовлення : Закону України № 3759-XII від 21 грудня 1993 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.

13. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав від 18.09.2018 2543-VIII-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63399.

14. Окрема думка судді Київського апеляційного господарського суду Верховиця А. А. від 14.09.2017 р. по справі № 910/10184/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72934737>.

15. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2014 року № 658 «Положення про Державну службу інтелектуальної власності» : [Електронний ресурс] /ВР України – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2014-%D0%BF>.

16. Постанова Вищого господарського суду «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 № 12 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.

17. Постанова Верховного Суду України від 23.10.2007 р. № 3-3215к07 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1186513>.

18. Постанова Вищого господарського суду України від 22.03.2016 р. №910/14054/15 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56643132>.

19. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» від 04.06.2010 року № 5 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.

20. Постанова Харківського апеляційного суду від 21.12.2016 р. № 922/2377/16 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63877539>.

21. Право інтелектуальної власності. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг. ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. - К.: Парламентське вид-во, 2015. - С. 64-67. - С. 235-236.

22. Про затвердження зразків документів : наказ Міністерства освіти і науки України № 986 від 28.12.2004 р. // Бізнес. Бухгалтерія. Право. Податки. Консультації. - 2006. - № 3.

23. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 № 72[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF>.

24. Про затвердження Порядку обчислення середньої заробітної плати: постанова Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1995 року №100 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/10095%D0%BF>.

25. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих із комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 №71[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF>.

26. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності : Указ Президента України від 29 вересня 2017 року № 299/2017 // Урядовий кур'єр. –

2017. – №186.

27. Рішення Апеляційного суду міста Києва від 21.06.2017 р. у справі № 761/4008/15ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67338960>.

28. Рішення Господарського суду міста Києва від 22.05.2018 р. у справі № 910/23569/17 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74538036>.

29. Рішення Києво - Святошинського районного суду Київської області від 01.08.2017 р. у справі № 369/11974/16-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68065462>.

30. Рішення Рівненського міського суду Рівненської області від 06.12.2016 р. у справі № 569/11735/16-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/63299008>.

31. Рішення Франківського районного суду міста Львова від 02.11.2017 р. у справі № 465/8094/15-ц15ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69985408>.

32. Рішення Шевченківського районного суду міста Києва від 04.02.2016 р. у справі № 761/11201/15-ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56137094>.

33. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.

34. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.10.2017 р. провадження 757/45628/16ц [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69859653>.

35. Ухвала Господарського суду міста Києва у справі 910/14676/15 від 10.08.2015 р. [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. - Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/48264069>.
36. Австрія. Федеральний Закон «Про патенти 1970 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : hi-edu.ru/e-books/xbook/078/01/part004.htm.
37. Азімов Ч.Н. Правове регулювання службових винаходів науково-дослідних і конструкторських організацій : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.07.12 / Харьковский юр. ін-т. - Харків, 1971. - С. 20.
38. Антімонов Б.С. Підстави договірної відповідальності соціалістичних організацій / Б.С. Антімонов. - М. : Юрид. літ., 1962. - С. 29.
39. Афанасьєва К.О. Авторське право : практ. посіб. / К.О. Афанасьєва. – К.: Атіка, 2016. – 224 с.
40. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : креативи метафізичного пошуку : [монографія] / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К. : Знання, 2008. – 687 с. – (Серія "Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років").
41. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : креативи метафізичного пошуку / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К.: Знання, 2008. – 687 с.
42. Басай О.В. Права інтелектуальної власності на об'єкт, створений на замовлення / О.В. Басай // Науковий вісник Херсонського державного університету. -2013. -Т.1. -Вип. 4. - С. 62-65.
43. Березанська В. Консультація. Державна служба інтелектуальної власності / В. Березанська [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.intelvlas.com.ua/konsultatsiji/39-copyright/24-konsultant-veronika-berezanska-zastupnik-golovnog-redaktora-iv-z-pitan-ekspertizi-m-kijiv.html>.
44. Бондаренко С. Колективне управління правами суб'єктів авторського права і суміжних прав - невід'ємний елемент сучасної системи охорони прав інтелектуальної власності / С. Бондаренко // Матеріали щорічної конференції Асоціації правників України - К., 2004. - С. 75-88.
45. Ваганова І.М. Поняття примусу у трудовому праві України / І.М. Ваганова // Вісник ХНУВС. – 2009. – № 3 (46). – С. 232 – 238.

46. Васильців Т. Г. Інтелектуальна власність : навчальний посібник / [Т. Г. Васильців, В. В. Апопій, Р. Л. Лупак, О. О. Ільчук]. – Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. – 172 с.
47. Вахонєва Т.М. Щодо доцільності укладення договору про розподілення прав на результати інтелектуальної (творчої) діяльності, створених у результаті виконання трудового договору або службового завдання/ Вахонєва Т.М.// Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 1. Том 2. 2017 – с. 86-90
48. Верховець А.А. Цивільно-правова відповідальність за порушення умов договору: автореферат дис. на здобуття наук. ступення канд.юрид. наук : спеціальність 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право»/ А.А. Верховець. – Київ, 2010. – С. 66 – 74.
49. Гаврилов Э.П. Советское авторское право : Основные положения. Тенденции развития / Э.П. Гаврилов. – М.: Наука, 1984. – 222 с
50. Гордон М. В. Советское авторское право / М. В. Гордон. – М.: Юрид. лит, 1955. – 232 с.
51. Гришко О.С. Порушення договірних зобов'язань: поняття, види, правові наслідки: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. С. Гришко. – К., 2014. – С. 31.
52. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності : [навчальний посібник] / Іван Іванович Дахно. - Київ : Центр навчальної літератури, 2006. — 278 с. – (Вид. 2-ге, перероб. і доп).
53. Денисова Р.О. Авторське право на твір створений за наймом / Р.О. Денисова // Вісник університету внутрішніх справ. - 1999. - Вип. 6. -С. 121-123.
54. Дозорцев В.А. Интеллектуальные права : Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей / Исследовательский центр частного права. – М.: Статут, 2005. – 416 с.
55. Еременко В. И. О служебном изобретательстве в соответствии с частью четвертой ГК РФ // Адвокат. 2008. № 7. С. 33-39.
56. Єпіфанова Ю.С. Авторські права науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :

спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право, міжнародне приватне право» / Ю.С. Єпіфанова. -Х.,2010.-16 с.

57. Живихина И. Формы защиты права собственности /И. Живихина//Гражданское право. - 2010. - № 1. - С. 26-33.

58. Зайковська О. П. Щодо правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків / О. П. Зайковська, Л. П. Амелічева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/viewFile/792/810>.

59. Закорецька Л. О. Права суб'єкта інтелектуальної власності на винахід за законодавством України та Австрії / Л. О. Закорецька // Приватне право і підприємництво. - 2014. - Вип. 13. - С. 41-44.

60. Іваницька Н.А. Торговельна марка: комплексний правовий аналіз / Н.А. Іваницька. -Х.: Харків юридичний, 2012. -344 с.

61. Інноваційна політика : європейський досвід та рекомендації для України. – Том 2. – Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства (станом на жовтень 2011 року). – К.: Фенікс, 2011. – 352 с.

62. Іншин М. Права роботодавця та працівника на твір, створений під час виконання трудових обов'язків: сучасний погляд / М. Іншин // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2012. - № 4. - С. 54-57.

63. Іншин М. Права роботодавця та працівників на твір, створений під час виконання трудових обов'язків: сучасний погляд / М. Іншин // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 4. – С. 54-57.

64. Казанцев М.Ф. Концепция гражданско-правового договорного регулирования : автореф. дне. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право ; Предпринимательское право ; Семейное право ; Международное частное право» / М.Ф. Казанцев. - Екатеринбург, 2008. - 43 с.

65. Консультації / Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.ndHv.org.ua/ua/zapytannja-ta-vidpovid.html#ixzz1yoAWZ SEO>.

66. Коряковцева О.А., Плуженская Л.В. Возникновение прав интеллектуальной собственности в образовательном процессе : к постановке проблемы/ О.А. Коряковцева, Л.В. Плуженская // Вестник КГУ. 2015. №5. – с. 164-167.
67. Котляр А.О. Співавтори як первісні суб'єкти авторського права: окремі проблеми правової регламентації / А.О. Котляр //Бюлетень Міністерства юстиції України. -2012.-№11,- С. 93-99.
68. Кузнецова Н. Проблеми гармонізації та уніфікації сучасного приватного права / Н. Кузнецова // Право України. – 2012. – №1–2. – С. 139–153.
69. Кульбашна О. Службові об'єкти права інтелектуальної власності: питання теорії / О. Кульбашна // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2013. – № 6. – С. 57 – 61.
70. Майданик Р.А. Цивільно-правова відповідальність / Р.А. Майданик // Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення / Колектив авторів, відп. ред. Ю.В. Баулін. – Донецьк: ПП «ВД «Кальміус»», 2013. – С. 124.
71. Манцова І.В. Адміністративна відповідальність у сфері інтелектуальної власності // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «юридичні науки». 2012. – № 2 (3). – 130 с. – с. 25-29.
72. Нагальна потреба: створення прозорості та ефективної структури управління сферою інтелектуальної власності [Електронний ресурс] // Газета Верховної Ради України "Голос України". – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.golos.com.ua/article/281415>.
73. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. / [за відповід. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця]. -К. : Юрінком Інтер, 2005. -Т.І.- 832 с.
74. Олександр Бернатович. Проблеми захисту інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення. – Р., 2010. – 351 с., с. 351.
75. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції / Олена Павлівна Орлюк. // Вісник Національної академії правових наук України. – 2016. – С. 58–74.
76. Осипова Ю.В. «Службові» об'єкти права інтелектуальної власності,

створені педагогічними та науково-педагогічними працівниками / Ю.В. Осипова // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Випуск 1, том 1. – С. 343 – 347.

77. Паришкура В.В. Проблемні аспекти цивільно-правової відповідальності без вини // Вісник Вищої ради юстиції. – №2. – 2010. – С. 66 – 74.

78. Піхурець О. В. Правове регулювання відносин щодо використання об'єкта, створеного у зв'язку з виконанням трудового договору / О.В. Піхурець // Сфера дії трудового права та права соціального забезпечення : матеріали V Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 жовтня 2016 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника / МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. Справ. – Х. : ХНУВС, 2016. – С.263-268.

79. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / О.О. Кулініч, Л.Д. Романадзе. – О.: Фенікс, 2011. – 492.

80. Пучковська І.Й. Основна функція видів забезпечення виконання зобов'язання – захисна / І.Й. Пучковська // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства: матеріали міжнар. наук. – практ. конф., присвяч. 90-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф. В. П. Маслова, 16 березня 2012 р. / [редкол.: В.І. Борисова (відп. ред.) та ін.]; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х.: Право, 2012. – С. 213–214.

81. Пушкин А.А. Гражданское право Украины [Учебник для вузов системы МВД Украины]: В 2-х частях. Часть I / А.А. Пушкин, В.М. Самойленко, Р.Б. Шишка и др. – Х: ун-т внутр. дел: «Основа», 1996. – 440 с.

82. Рекомендації Державної служби інтелектуальної власності щодо правового режиму службових творів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/ua/authors_rights.html.

83. Рязанова Н. І. Службові об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів держави: досвід Фінляндії / Н. І. Рязанова // Часопис Київського університету права. - 2013. - № 3. - С. 220-223.

84. Синельникова В.Н. Служебные селекционные достижения как объекты правового регулирования / В.Н. Синельникова // Пробелы в российском законодательстве. 2012. №3. – с. 50-53.

85. Соловійова В. Колізії правозастосування, що виникають при класифікації службовими об'єктів права інтелектуальної власності та набутті роботодавцем і працівником майнових прав інтелектуальної власності на них [Електронний ресурс]/ В. Соловійова //Актуальні питання цивільного та господарського права. — 2008. — №5. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.journal.yurpayintel.com.ua /160/print>.

86. Соловійова В.В. Проблеми володіння спільними майновими правами на об'єкт інтелектуальної власності / В.В. Соловійова // Вісник господарського судочинства. - 2007. -№4,- С. 105-116.

87. Статут Державного підприємства «Український інститут промислової власності» : [Електронний ресурс] / Укрпатент. — Режим доступу: <http://www.ukrpatent.org/ua/statut.html>.

88. Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки від 20.05.2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної ради України. – 2015. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

89. Тархов В.А. Гражданское право. Общая часть. Курс лекций/ В.А. Тархов. – Чебоксары: Чув. кн. изд. – во, 1979. – 331 с.

90. Тверезенко О. Договір про розподіл виключних майнових авторських прав на твори, створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків / О. Тверезенко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: зб. наук. праць Приазовського державного технічного університету. – 2010. – Т. 1: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tpaeiv/2010_1/14.pdf.

91. Томаров І. Належати чи набувати – copyright question / І. Томаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legalshift.com.ua/?p=608>

92. Усольцева С.В. Результаты интеллектуальной деятельности как правовая категория: Дис... канд. юрид. наук. Иркутск, 1997 с. 189.

93. Харитонов О.І. Суб'єкти та об'єкти правовідносин інтелектуальної власності / О.І. Харитонов // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – С. 329–334. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.apdp.in.ua/v59/44.pdf>.

94. Цихоляс Л. Проблеми права інтелектуальної власності в аспекті трудових відносин / Л. Цихоляс // VIVATJUST: зб. наук. пр. – Л., 2005. – Вип. 4. – С. 90 – 96., с. 237.

95. Шестаков Д.Ю. Интеллектуальная собственность в Российской Федерации: теоретико-правовой анализ: Дис... д-ра юрид. наук. М., 2000. - с. 346.

96. Ярошевська Т.В. Право на службовий винахід: дис. ...канд. юр. наук: 12.00.03 / Ярошевська Тамара Василівна. – Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2009. – 201 с.

97. Act on the Right in Employee Invention 29.12.1967/656 (2006). [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=11481>.

98. DIRECTIVE 2004/48/EC OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 29 April 2004 on the enforcement of intellectual property rights [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:195:0016:0025:en:PDF>.

99. The 45 Adopted Recommendations under the WIPO Development Agenda [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wipo.int/ip-development/en/agenda/recommendations.html#f>.

100. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, 13 Decmber 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=OJ%3AC%3A2007%3A306%3ATOC>.